

บทที่ 4

ความคิดว่าด้วยการปฏิวัติประเทศไทย

บทนำ : การวิเคราะห์ลักษณะสังคม

จากโลกทัศน์ของสังคมนิยม ได้พบว่านักสังคมนิยมในอดีตที่ผ่านมา ต่างก็พยายามวิเคราะห์สภาพสังคมของคนในช่วงเวลาที่อาศัยอยู่นั้น ว่ามีสภาพเช่นไร ก่อนที่จะนำเสนอสภาพสังคม ที่เขาพึงปรารถนา นักสังคมนิยมยุโรปแต่ละยุคต่างก็ได้บรรยายถึงสภาพสังคมที่ตนเองประสบก่อนที่จะพรรณนาใฝ่ฝันถึงสังคมในอนาคตที่เขาหวังไว้ แม้แต่สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ของ มาร์กซิสม์ มาร์กซ์เองก่อนที่เขาจะพรรณนาถึงสังคมนิยมขั้นสูงสุด หรือที่เรียกว่า สังคมนิยมวิภาษวิธี ตามอุดมคติของเขานั้น เขาก็ได้บรรยายถึงสภาพสังคม และวิเคราะห์ถึงเหตุผลของการดำเนินไปภายในสังคมก่อนเช่นกัน ซึ่งจากงานของมาร์กซ์จะพบว่า เขาได้พยายามวิเคราะห์สังคมของยุโรปในสมัยของเขา ผ่านงานเขียนที่สำคัญได้แก่ Capital ทั้ง 3 เล่ม มาร์กซ์ได้วิเคราะห์ระบบนายทุนโดยละเอียด รวมทั้งบรรยายถึงสภาพสังคมยุโรปในขณะนั้นว่า ระบบทุนนิยมได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะคือชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงาน ไร้จ้าง และ ชีวิต ในภาคเกษตรกรรมในชนบท

แม้แต่มาร์กซิสม์รุ่นต่อจากมาร์กซ์ ไม่ว่าจะเป็น เลนิน เจ้าลัทธิมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ หรือ เม้าเซตุง เจ้าลัทธิเม้าสิสม์ก็ตาม นักปฏิวัติทั้งสองต่างก็ได้วิเคราะห์สภาพสังคมของตนเองว่า มีสภาพเช่นไร ก่อนที่จะไปถึงขั้นตอนการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ เลนินได้วิเคราะห์สภาพสังคมของรัสเซีย ก่อนการปฏิวัติใหญ่ปี 1917 ผ่านงานเขียนที่สำคัญ คือ พัฒนาการของทุนนิยมในรัสเซีย (The Development of Capitalism in Russia, 1896 - 1899)¹ เป็นงานวิเคราะห์สังคมที่ได้รับอิทธิพลจากหนังสือ Capital ของมาร์กซ์ ในการนำทฤษฎีมาวิเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับสังคมรัสเซีย ประสานเข้ากับการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเป็นจำนวนมาก

¹ เลนิน, พัฒนาการของทุนนิยมในรัสเซีย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บัวทอง 2527)

อย่างวิพากษ์ โดยชี้ให้เห็นถึงสังคมนิยมในหัวเวลานั้นว่า การก่อตัวของระบบตลาดภายในประเทศได้มีส่วนในการแตกสลายทางชนชั้นของชาวนาในภาคเกษตรกรรม และการแตกสลายของทัศนคติกรรมราชข้อ และเกิดเป็นกระบวนการกลายเป็นทุนนิยม โดยผ่านการขยายตัวของอุตสาหกรรม สำหรับเม่าได้วิเคราะห์สภาพสังคมจีน ก่อนที่จะทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากฝ่ายก๊กมินตั๋งสำเร็จในปี 1949 ผ่านงานที่สำคัญคือ การวิเคราะห์ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจีน (1926)² เม่าได้วิเคราะห์สภาพของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจีนได้วิเคราะห์สังคมจีนว่า เป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา และมีเศรษฐกิจล่าหลัง เพราะในเวลานั้น พวกจักรพรรดินิยมต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลมากในจีน กอบโกยผลประโยชน์ต่าง ๆ นานาออกไปจากจีนโดยมีนายทุน (ชนชั้นเจ้าที่ดินและชนชั้นนายหน้า) ทุนสีกร่วมกันให้ความช่วยเหลือแก่นายทุนต่างชาติ เม่า ได้วิเคราะห์ถึงชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจีนว่าประกอบไปด้วยชนชั้น ชนชั้นใดควรที่จะนำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมและชนชั้นใดที่จะต้องร่วมมือ หรือระมัดระวังในการปฏิวัติ

การวิเคราะห์ลักษณะสังคมกับปัญหาในการปฏิวัติ

การจะนำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่วิถีชีวิตใหม่ได้ หรือไม่นั้น เกือบจะโดยตรงกับการวิเคราะห์สังคมได้ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ เกือบจะโดยตรงกับ การวิเคราะห์รูปวิธีการชุดรีดที่ครองฐานะเหนือกว่าได้ถูกต้องหรือไม่ เพราะจะนำไปสู่หลักนโยบายแนวทางการเมืองทั้งระบบด้วยว่าถูกต้องสอดคล้องหรือไม่ หากการวิเคราะห์สังคมเป็นแบบหนึ่งก็จะได้หลักนโยบายแนวทางการเมืองยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีแบบหนึ่งที่สอดคล้องกัน หากวิเคราะห์อีกแบบหนึ่งก็จะได้ผลอีกแบบหนึ่งเช่นกัน หนทางสำเร็จของการปฏิวัติ จึงเกือบจะโดยตรงกับ การวิเคราะห์สังคมอยู่มากกว่าค่าเนนการได้ถูกต้องหรือไม่ ดังนั้นการวิเคราะห์สังคมจึงเป็นหัวใจเป็นรากเหง้าหรือเป็นมูลฐานที่สำคัญที่สุด เรื่องหนึ่งของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคม

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการปฏิวัติในแต่ละช่วงเวลาก็คือ การวิเคราะห์ชนชั้นในสังคม ต้องแยกมิตร แยกศัตรูของการปฏิวัติให้สอดคล้องถูกต้องชัดเจน จะมีความคลุมเครือไม่ได้เป็น

² เม่าเจ๋อจุง, สารนิพนธ์เม่าเจ๋อจุง, เล่ม 1 (ตอนต้น) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ 1968), หน้า 3-22 และเล่ม 1 (ตอนปลาย) หน้า 379-380.

อันขาด นั่นคือต้องดำเนินการวิเคราะห์ลักษณะสังคมให้แจ่มชัดว่า ในสังคมของคนนั้นใครเป็นมิตร ใครเป็นศัตรู ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสม์นั่นคือ การวิเคราะห์วิถีการผลิต ที่ประกอบด้วยพลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิตในส่วนประกอบทั้งสองนี้ สิ่งที่เป็นพื้นฐานที่สุดคือความสัมพันธ์ทางการผลิต หรือความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนในขบวนการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างการขูดรีด ใครเป็นผู้ขูดรีด ใครเป็นผู้ถูกขูดรีดและเป็นผู้ใช้แรงงานที่แท้จริง ซึ่งต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าในบรรดาการขูดรีดทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคมนั้น อะไรเป็นด้านหลักที่ครอบงำและส่งผลกระทบต่อส่วนทั้งหมด และขัดขวางพัฒนาการของสังคมไว้ การปฏิวัติจะได้นำไปสู่สังคมใหม่ได้ถูกต้องเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตเก่า และผลักดันให้ก้าวหน้ารุกไปสู่ทิศทางใหม่ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสังคม ฉะนั้น ปัญหาแรกที่จะต้องกระทำให้ถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงก็คือการวิเคราะห์การขูดรีดที่ตรงฐานะเหนือกว่า การขูดรีดหลักของสังคมนั้นรวมทั้งการขูดรีดที่เป็นรองอื่น ๆ อีกด้วย เพื่อจะได้ค้นพบเป้าหมาย เป้าศัตรูที่ถูกต้องจากรากฐานดังกล่าว จึงนำไปกำหนดพลังดัน กำลังหลัก ลักษณะหนทาง เนื้อหายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์สังคม

ฉะนั้น การวิเคราะห์สังคมหากแตกต่างกันโดยมีมุมมองลักษณะสังคมที่แตกต่างกันแล้วย่อมทำให้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิวัติทั้งระบบแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ดังเช่น ถ้าวิเคราะห์ว่าสังคมเป็นทุนนิยมกึ่งเมืองขึ้น ก็จะถือว่าทุนผูกขาดเป็นเป้าหมายหลัก และถือการทำลายระบอบเศรษฐกิจแบบผูกขาดเป็นเนื้อหาของการปฏิวัติที่สำคัญนั่นคือ จะเป็นขั้นตอนของการปฏิวัติกระดุมพี แล้วจึงทำการปฏิวัติสังคมนิยมตามที่เลนินเสนอไว้³ การปฏิวัติกระดุมพีกับการปฏิวัติสังคมนิยมแตกต่างกัน ภายใต้อการปฏิวัติกระดุมพีจะมีการยกเลิกพัฒนาการของระบอบศักดินา ปฏิรูปที่ดิน และปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ใช้แรงงาน ส่วนการปฏิวัติสังคมนิยมจะมีการโอนปัจจัยการผลิตเป็นของสังคมส่วนรวม แต่ถ้าวิเคราะห์สังคมว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ก็จะถือว่าจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม

³ ลัทธิทฤษฏี นาดสุภา, ลัทธิ เศรษฐกิจการเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2526), หน้า 114.

และทุนนิยมทุนนางเป็นเป้าหมายการปฏิวัติ ดังการปฏิวัติประเทศจีนที่เหมาเจ๋อตุงเสนอ⁴ ให้ทำการปฏิวัติประชาธิปไตยประชาธิปไตยโดยชนชั้นนายทุน เพื่อขจัดอิทธิพลของนายทุนต่างชาติและบรรดานายทุนนายหน้ากับขุนศึก พร้อมทั้งยกระดับชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมาจึงจะทำการปฏิวัติสังคมนิยมต่อไป ในทำนองเดียวกันเรื่องอื่น ๆ ก็จะไม่แตกต่างกันโดยพื้นฐานทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นลักษณะการปฏิวัติ สุนทรศาสตร์ สุนทรวีธี รวมทั้งหลักแนวร่วมซึ่งต้องอาศัยการวิเคราะห์ชั้นชั้นในสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ หนทางสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมจึงจะบรรลุผลสำเร็จ

การวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย

ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน นับตั้งแต่มีการถกเถียงกันของแนวการวิเคราะห์สังคมไทยในหมู่นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว ตลอดจนนักปฏิวัติ ได้มีการเสนอแนววิเคราะห์ต่าง ๆ ออกมา ทั้งนี้แนวการวิเคราะห์สังคมไทยเท่าที่สามารถรวบรวมได้นั้นมีดังนี้

1. กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา อรัญญ์ พรหมชมพู (อุดม ศรีสุวรรณ) เส้นทางสังคมไทยหรือไทย-กิ่งเมืองขึ้น สำนักพิมพ์มหาชน 2493
2. กิ่งศักดินา-กิ่งเมืองขึ้น สมสมัย ศรีสุทรพรหม (จิตร ภูมิศักดิ์) "โฉมหน้าศักดินาไทย" ใน นิติศาสตร์ ฉบับรับศตวรรษใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2500
3. กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา อำนาจ สุนทรวีวัฒน์ (ผิน บัวอ่อน) ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย ไม่ปรากฏที่พิมพ์ 2502 และปรับปรุงพิมพ์ใหม่อีกในชื่อ วิจัยสังคมไทย สำนักพิมพ์ประชามิตร 2517
4. กิ่งศักดินา-กิ่งเมืองขึ้น สรรค์ รังสฤษดิ์ (เริง เมฆไพบูลย์) วิวัฒนาการแห่งสังคมสยามภาคต้น สำนักพิมพ์สหศึกษากิจ 2504

⁴ เหมาเจ๋อตุง สรรนิพนธ์ฯ เล่ม 1 (ตอนต้น) หน้า 98 และประเสริฐ ทวีทรัพย์สุนทร, "ขบวนการประชาธิปไตยแห่งชาติกับการแก้ปัญหาของชาติ (5)", ใน ตะวันใหม่ ปีที่ 4 (23 มีนาคม 24) หน้า 27.

5. กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ "ระบบเศรษฐกิจไทย กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา" ใน หนังสือที่ระลึก 23 ตุลาคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2522

6. กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ "ความคืบหน้าของการเปลี่ยนแปลงในชนบท" ใน หนังสือที่ระลึก 23 ตุลาคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2522

7. กิ่งศักดินา-ทุนนิยมเมืองขึ้น อีรชุกช บุนนที "การปฏิวัติยุคใหม่" ใน มาตุภูมิ (30 มกราคม 2524) และ "ลักษณะพิเศษสงครามปฏิวัติไทย" ใน ตะวันออก (23 มีนาคม 2524)

8. ทุนนิยม แบบพึ่ง และคืบหน้า ทรงชัย ฐะลา (ประทีป นครชัย) เศรษฐศาสตร์การเมือง (ภาคพิศดาร) ตอนที่ 1 วิวาทะว่าด้วยสังคมกิ่งเมืองขึ้น กิ่งศักดินาของไทย สำนักพิมพ์หยดน้ำ 2524

9. ศักดินาแบบเอเชีย-ทุนนิยมพึ่งพา สำนักฉัตรทิพย์ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสาธุศิษย์) เริ่มปรากฏผลงานมาตั้งแต่ปี 2524

10. กิ่งเมืองขึ้น-กิ่งศักดินา ชมรมวิจัยสังคมไทย เส้นทางสังคมไทย สำนักพิมพ์มิตรใหม่ 2526 (เอกสารประชุมสมัชชาที่ 4 ของ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือ พ.ค.ท.)

11. ทุนนิยม-กิ่งเมืองขึ้น ชุค ศรีอารยะ (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ)

จากผลงานการวิเคราะห์สังคมไทยตั้งแต่ปี 2493 เป็นต้นมานั้น แนวคิดการวิเคราะห์สังคมที่ว่าสังคมไทยเป็นสังคมกิ่งเมืองขึ้น กิ่งศักดินา หรือกิ่งศักดินา กิ่งเมืองขึ้นนั้นได้ครอบงำสังคมไทยมาเป็นเวลา 30 ปี ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดของอุดม จิตร มิน เรือง ปรีชา หรือไกรศักดิ์ก็ตาม ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือ พ.ค.ท. ได้ใช้เป็นแนวทางในการวางยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อปฏิวัติสังคมมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามจนกระทั่งปี 2524 จึงได้มีผู้เสนอระบบการวิเคราะห์สังคมไทยในแนวทางใหม่ที่เสนอภาพสังคมไทยที่มีลักษณะเป็นทุนนิยม เช่น งานของอีรชุกช ทรงชัย และสำนักฉัตรทิพย์ โดยเฉพาะงานของทรงชัย ในวงวิชาการนักวิเคราะห์สังคมไทยถือว่าเป็นงานที่มีระบบ และมีข้อมูลสนับสนุนมากพอจนกลายเป็นกระแสหลักในปัจจุบัน⁵ ว่าสังคมไทยมีลักษณะ "ทุนนิยม

⁵ พรีชา คุ้มทรัพย์, "แนววิเคราะห์สังคมไทยจากอดีต-ปัจจุบัน", ใน วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 เมษายน-กันยายน 2525

แบบพึ่งพา และด้อยพัฒนา แต่ในปี 2526 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือ พ.ค.ท. ได้ออก
 สำนวนความคิดในการวิเคราะห์สังคมไทยว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ในงานเขียน "เส้นทางสังคม
 ไทย" โดยชมรมวิจัยสังคมไทย ซึ่งหนังสือดังกล่าวเป็นการยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าแม้เวลาจะผ่านไป
 กว่า 30 ปี แล้วก็ตาม ศูนย์การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ยังถือเอาทฤษฎีของ
 เหมาเจ๋อตุงมาเป็นแบบในการวิเคราะห์สังคมไทยว่า สังคมไทยยังเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ไม่ใช่
 สังคมทุนนิยมแบบพึ่งพาที่ทรงชัยได้เสนอไว้เมื่อปี 2524 แท้จริงแล้วเส้นทางสังคมไทยฉบับนี้คือเอกสาร
 วิชาการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่ใช้ในการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 เดือนมีนาคม-
 เมษายน 2525 โดยนำเสนอในรูปของเอกสารอัครส่วเนาปรากฏชื่อผู้เขียน บทความในนามแฝงต่าง ๆ
 โดยบทที่ว่าด้วยการวิเคราะห์สังคมไทยคือ "สังคมไทยปัจจุบันยังเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา"
 เขียนโดย วีรยุทธ ประภาสดาว (นามแฝง) แต่ในเส้นทางสังคมไทยใช้ชื่อบทนี้ว่า "ว่าด้วยสังคมไทย"
 คาดหมายกันว่ากลุ่มผู้จัดทำเอกสารชุดนี้คือฝ่ายทฤษฎีของพรรคฯ ซึ่งมีศูนย์ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศจีน
 และบรรณาธิการ คือ ชาญ กรัตน์ชัยบุระ ผู้ปฏิบัติงานอาวุโสของพรรค^๖

สำหรับแนววิเคราะห์ลักษณะสังคมไทยว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินานั้นมีข้อสรุปที่ใกล้เคียง
 เคียงถึงลักษณะแนวความคิดนี้ว่า สภาพสังคมไทยก่อนเปิดประเทศปี 2398 เป็นรัฐศักดินามีเศรษฐกิจแบบ
 ชนรรมชาติไม่ใช่เพื่อการค้า หลังการถูกบีบบังจากจักรพรรดินิยมให้ทำสัญญาการค้าเปิดประเทศแล้ว
 ไทยต้องตกอยู่ในสภาพกึ่งเมืองขึ้น ในขณะที่การขูดรีดของศักดินายังดำรงอยู่โดยตลอด และยัง
 ประสานกับการขูดรีดจากนายทุนนายหน้าอันเป็นผลให้เกิดลัทธิทุนนิยม ชุนนางที่มีการผูกขาดทาง
 เศรษฐกิจ สังคมไทยจึงยังคงตกอยู่ในสภาพกึ่งศักดินาดูวิส ทั้งนี้ บรรดาผู้เสนอผลงานแนวกึ่งเมือง
 ขึ้น กึ่งศักดินานี้ ต่างก็ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น อุดม
 จิตร มิน เรือง บางคนเดินทางไปศึกษาต่อที่สถาบันมาร์กซิสม์-เลนินที่สมที่ปักกิ่ง^๗ บางคนได้เป็น

^๖ สกน พงษ์ไพศาล, ในวงวิชาการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ (ชุดวิชาการ
 ปรีทัศน์ 2526), หน้า 93-95.

^๗ นางสาวทิพย์พาพร เทศเรียม, พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และพรรค
 คอมมิวนิสต์จีน: ศึกษาความสัมพันธ์ทางอุดมการณ์ ในช่วงปี 1969-1982 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

กรรมการกลางพรรคฯ บ้างเป็นกรรมการเมือง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่อยู่ในระดับสูงถึงมีผลให้แนวคิดดังกล่าวครอบงำ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และสังคมอยู่อย่างยาวนาน ซึ่งแนวคิดในการวิเคราะห์ดังกล่าวให้แนววัตถุนิยม เป็นการดูที่วิถีการผลิต พิจารณาว่าวิถีการผลิตขยายตัวไปในเรื่องการค้ามากขึ้นเพียงใด ทำให้ขาดการวิเคราะห์ที่สังคมในลักษณะของการพิจารณาถึงวิวัฒนาการทางสังคมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ผิน บัวอ่อน กับการวิเคราะห์สังคมไทย

เมื่อปี 2501 หลังจากผินกลับจากศึกษาที่สถาบันมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ ที่ปักกิ่งแล้วได้มาปฏิบัติงานที่กรุงเทพฯ โดยระดับนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเรียกตัวพบ และมอบหมายให้ผิน ทำงานด้านทฤษฎีวิชาการให้พรรค และทำงานด้านการศึกษาของพรรคด้วยการจัดการศึกษาให้แก่สมาชิกพรรค ดังนั้นในปี 2502 นายผิน จึงได้จัดทำเอกสารวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพสังคมไทย ตลอดจนแนววิธีการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาของชาติ ชื่อว่า "ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย" ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้จัดพิมพ์เป็นคู่มือสำหรับให้สมาชิกพรรคฯ ใช้ศึกษาในเวลาต่อมาในปี 2517 หลังจากนายผินถูกทางการจับ และได้รับการปล่อยตัวมาแล้ว ตลอดจนผ่านช่วง เหตุการณ์นักศึกษาหัวก้าวหน้ารวมพลตั้งกันขยับไล่เผด็จการทรราชย์ออกจากเมืองไทยเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 เป็นช่วงที่ประชาธิปไตยกำลังเบ่งบาน นักวิชาการ นักกิจกรรมหัวก้าวหน้าต่างก็มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการเสนอผลงานในลักษณะก้าวหน้า และโน้มเอียงไปทางสังคมนิยม ประกอบกับสังคมกำลังอยู่ในช่วงกระแสสูงของการปฏิวัติ ผินจึงได้นำเอกสารของพรรค คือ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยมาดำเนินการปรับปรุงใหม่ให้ทันสมัยกว่าเดิม แล้วเพิ่มเติมให้มีความละเอียดในข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ในชื่อว่า "วิจัยสังคมไทย" ใช้นามแฝงในการเขียนว่า อำนาจ สุทธิวัฒน์ โดยได้รับการตีพิมพ์ถึง 3 ครั้ง คือ มกราคม 2517, กุมภาพันธ์ 2518 และเมษายน 2518

เนื้อหาในเอกสารปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยนั้นแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกได้แก่ ภาคที่ 1 สังคมประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 บท คือ บทที่ 1 ชนชาติแห่งประเทศไทย บทที่ 2 สังคมศักดินาสัมภักกลาง และบทที่ 3 สังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินาสัมภักปัจจุบัน มีความยาวรวม 95 หน้า สำหรับส่วนที่สองของหนังสือได้แก่ ภาคที่ 2 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประกอบด้วย

3 บท เช่นเดียวกัน คือ บทที่ 1 การเกิดและขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย บทที่ 2 ภาระหน้าที่ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และบทที่ 3 อนาคตของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีความยาวรวม 103 หน้า ที่เหลืออีก 27 หน้า เป็นภาคผนวกว่าด้วยปัญหาการปราบปรามของศัตรูรวมแล้วหนังสือเล่มนี้มีความยาว 226 หน้า จัดพิมพ์เป็นพ็อกเก็ตบุ๊กขนาดเล็ก ประมาณ 5 นิ้ว คูณ 3.5 นิ้ว สมาชิกพรรคสามารถที่จะพกติดตัวไปไหนมาไหนได้สะดวก และหยิบขึ้นใ้้อ่านได้ทุกสถานการณ์ ซึ่งเป็นการจัดพิมพ์ให้มีขนาดพกพาได้สะดวกเลียนแบบหนังสือสรณิพนธ์ของเหมา เจ๋อตุงของสำนักพิมพ์ปักกิ่ง ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ยึดถือเอกสาร ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยเป็นคัมภีร์ชี้แนะแก่มวลสมาชิก ในการปฏิบัติสังคมนิยมโดยตลอด สำหรับเอกสารวิจัยสังคมไทยนั้นเนื้อหาคงมีเพียงส่วนแรกที่ว่าด้วยสังคมประเทศไทยเพียงส่วนเดียว แต่แบ่งย่อยออกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 ประชาชาติไทย บทที่ 2 ระบอบสังคมนิยมโบราณ บทที่ 3 ระบอบสังคมศักดินาไทย และบทที่ 4 ระบอบสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินาไทย เอกสารทั้งสองเล่มนี้ส่วนที่ต่างกันก็คือ บทที่ 4 ของวิจัยสังคมไทยที่มีเนื้อหาเพิ่มเติมออกไปจาก ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยซึ่งเป็นการนำเสนอถึงปี 2502 แต่ในวิจัยสังคมไทยเป็นการนำเสนอถึงปี 2517 ช่วงเวลา 15 ปี ที่แตกต่างกันดังกล่าว ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นมาใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับกระแสของทุนนิยมได้หนุนเข้ามาจากตะวันตกอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เอกสารทั้งสองเล่มก็ยังคงมองลักษณะสังคมไทยว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาอยู่เช่นเดิม

แนวความคิดของผิน ที่ปรากฏในเอกสารการวิเคราะห์สังคมไทยทั้งสองชิ้นนี้มีข้อที่ควรนำมาศึกษาในรายละเอียด แม้ว่าจะเป็นเอกสารที่ผ่านการวิเคราะห์มาเป็นเวลานานร่วม 20-30 ปีแล้วก็ตาม แต่มุมมองในการวิเคราะห์สังคม และแนวทางในการดำเนินการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมยังคงมีคุณูปการต่อการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนสังคมเหมาะสมได้ สำหรับแนวคิดในเอกสารทั้งสองชิ้น สามารถแยกแนวการวิเคราะห์ได้ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์สังคมไทย
- 2) การวิเคราะห์ชนชั้นในประเทศไทย
- 3) ลักษณะของการปฏิวัติประเทศไทย
- 4) แนวทางการปฏิวัติประเทศไทย

ทั้งนี้ แนวคิดทั้งสี่ประการมีลักษณะสอดคล้อง และประสานกันตามลำดับดังกล่าว ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

การวิเคราะห์สังคมไทย

ผิน วิเคราะห์สังคมไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยแบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ 4 ยุค^๑ คือ สังคมบรรพกาล สังคมครองทาส สังคมศักดินา และสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ในสังคมบรรพกาลและสังคมครองทาส ผินอ้างถึงการค้นพบโบราณวัตถุ 4 ยุคในประเทศไทย ได้แก่ ยุคหินเก่า หินกลาง หินใหม่และโลหะ โดยวัตถุที่พบมีอายุ 10,000 - 500,000 ปี แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ผ่านสังคมบรรพกาลและสังคมครองทาสมาแล้ว ซึ่งพัฒนาการของสังคมบรรพกาลได้พัฒนาการใช้เครื่องมือจากหินเก่าไปสู่หินใหม่ การล่าสัตว์ไปสู่การเลี้ยงสัตว์ จากการเก็บพืชผลป่าไปสู่การเพาะปลูก ได้พัฒนาจากการมีชีวิตร่วมกันและทำงานร่วมกันไปสู่การมีครอบครัวและแบ่งงานกันทำ พัฒนาการจากการปกครองของหัวหน้าชุมชนจนมีอำนาจมากขึ้น และเมื่อการผลิตก้าวหน้า ทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยน เกิดการรวมหมู่ การแบ่งปันเฉลี่ยราชได้ เกิดระบอบทrophic ระบบกรรมสิทธิ์เอกชนค่อส ๆ แทนที่ระบอบกรรมสิทธิ์รวมหมู่ สังคมชนชั้นค่อส ๆ เข้าแทนที่สังคมที่ปราศจากชนชั้น เกิดการใช้อำนาจ คนจนและเชลยจึงกลายเป็นทาส ทำให้ระบอบชุมชนพึ่งทาส ระบอบครองทาสเข้าแทนที่ อันเป็นยุคที่เครื่องมือโลหะแพร่หลาย เจ้าทาสใหญ่ได้เป็นกษัตริย์และพหุราชอาณาจัก สังคมนี้อาจวิญญูอยู่ได้นานนับพันปี ในที่สุดก็เสื่อมเพราะทาสเริ่มตื่นตัวลุกขึ้นทวงสิทธิ์ในความเป็นมนุษย์ สังคมศักดินาได้เข้ามาแทนที่สังคมครองทาส

ในทัศนะของผิน สังคมศักดินา เริ่มระยะเวลาตั้งแต่สมัยสุโขทัย คือ ปีพ.ศ. 1800 มาจนถึง พ.ศ. 2398 ในสมัยต้นกรุงเทพระหรือรัตนโกสินทร์ อันเป็นปีที่ไทยทำสัญญาบาวริงกับอังกฤษ รวมเวลาสังคมศักดินาไทยประมาณ 600 ปี ผินวิเคราะห์ว่าสังคมศักดินาของไทย

^๑ปัญหาปฏิบัติประเทศไทย (เอกสารของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย 2502)

หน้า 5-6 และอำนาจ สุทธิวิวัฒน์, วิจัยสังคมไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประชามิตร 2518)

หน้า 3-5.

^๒อำนาจ สุทธิวิวัฒน์, อ้างแล้ว หน้า 3-6.

มีลักษณะพิเศษที่สำคัญ¹⁰ คือ มีรูปการปกครองเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช รัฐศักดินาเป็น เครื่องมือเผด็จการของชนชั้นศักดินาคู่ชนชั้นไพร่และชนชั้นทาส สังคมศักดินาไทยดำรงอยู่คู่กับ ระบอบครองทาส ตั้งแต่ต้นจนปลาย ไพร่ชั้นค่อนาส (เจ้าขุนมูลนาย) ทาสชั้นค่อเจ้าทาส โดยมี พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าที่ดินใหญ่ที่สุดเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดเป็นเจ้าชีวิต แต่งตั้งเจ้าศักดินาลดหลั่น ลงไปปกครองเมืองใหญ่ อาศัยชนชั้นศักดินาในท้องที่ต่าง ๆ เป็นรากฐานคุ้มครองผลประโยชน์ แก่ชนชั้นศักดินา ใช้อำนาจรัฐปราบปรามไพร่และทาส เนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าที่ดิน ทั้งหมด ราษฎรจึงเป็นเพียงผู้อาศัย ด้วยเหตุนี้ ราษฎรจึงต้องเข้าเวรและส่งส่วยสาอากร เป็นการตอบแทนแก่ชนชั้นศักดินาซึ่งดำรงชีพอยู่ได้ด้วยอาศัยการเกณฑ์แรงงานไพร่ ในสังคมศักดินา จึงมีแต่ชนชั้นไพร่และชนชั้นทาสเท่านั้น ที่เป็นชนชั้นพื้นฐานในการสร้างสมบัติ และการสร้าง วัฒนธรรมของสังคม ซึ่งแม้แต่วัฒนธรรมศักดินาก็ตกเป็นเครื่องมือทางความคิดของชนชั้นศักดินา สำหรับปกครองไพร่และทาส ไม่ว่าจะกฎหมาย ศิลปวรรณคดี การศึกษา ล้วนครอบงำให้เทอดทูน รับใช้ชนชั้นศักดินา สังคมศักดินาของไทยจึงมีลักษณะขูดรีดอย่างหนักต่อไพร่และทาส ไม่ว่าจะขูดรีด ด้านแรงงาน ส่วย อากร และค่าเช่าที่ดินทำกิน

ลักษณะเศรษฐกิจของสังคมศักดินาไทย¹¹ เป็นเศรษฐกิจทำเองใช้เองเป็นหรือเรียกว่า เศรษฐกิจแบบชนวนชาติ หลักการค้าเป็นส่วนเสริม เกษตรกรรมที่ล่าหลังเป็นพื้นฐาน หัตถกรรมที่ ล่าหลังเป็นส่วนประกอบ เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตใช้ไม่มากกว่าเหล็ก ใช้แรงงานคนและสัตว์ เป็นหลัก เทคนิคการผลิต (เครื่องมือ) ได้รับการปรับปรุงให้ก้าวหน้าช้ามาก ลักษณะของความเป็น เมืองนั้นในสังคมศักดินา เมืองโคสมากตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำ เป็นแหล่งชุมนุมการค้า กิจการค้าไม่เจริญ ด้วยเหตุผลสองประการ คือ ลักษณะเศรษฐกิจทำเองใช้เองเป็นเหตุให้มีการ ขี้อาศัยในตลาดน้อย ประกอบกับมีการเก็บภาษีอย่างหนักต่อราษฎร อย่างไรก็ตามในสังคมศักดินา เศรษฐกิจสินค้ามีการขยาย ตัวอยู่บ้าง โดยเฉพาะตอนปลายสังคมศักดินาได้เกิดโรงงานหัตถกรรมขึ้นจำนวนหนึ่ง เช่น โรงงาน น้ำตาล โรงงานทอผ้า โรงพิมพ์อ้อ และการค้าก็ได้ขยายตัวไปอีกก้าวหน้า โดยรัฐบาลศักดินาเป็นผู้ ผูกขาดระบบเศรษฐกิจไว้

¹⁰ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 9-36; และ วิจัยสังคมไทย, หน้า 11-20.

¹¹ วิจัยสังคมไทย, หน้า 11; และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 11-12.

ผิน วิเคราะห์ถึงความขัดแย้งทางชนชั้นในสังคมศักดินา¹²ว่า เนื่องมาจากมีระบอบ
 ครองทาสดำรงอยู่ในสังคมศักดินาตั้งแต่ต้นจนปลาย เป็นเหตุให้มีการขูดรีดสองระบอบดำรงอยู่
 คู่กันทั้งขูดรีดไพร่และขูดรีดทาส เป็นเหตุให้ความขัดแย้งของสังคมสลับซับซ้อน และเป็นเหตุให้
 ประเทศอ่อนแอ ในสังคมศักดินาไทยมีไพร่ต่าง ๆ และทาส เป็นพลเมืองมากกว่าร้อยละ 95
 ของประเทศแต่เป็นเจ้าของที่ดินเพาะปลูกเพียงไม่เกินร้อยละ 35 ของพื้นที่เพาะปลูกทั่วประเทศ
 ส่วนชนชั้นเจ้าของที่ดินศักดินาซึ่งมีจำนวนเพียงไม่ถึงร้อยละ 5 ของพลเมือง กลับมีที่ดินเพาะปลูก
 ประมาณร้อยละ 50 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ ไพร่ นอกจากจะมีที่ทำกินน้อยแล้วยังต้อง
 ถูกเกณฑ์แรงงานรับใช้ชนชั้นศักดินาโดยไม่ได้ค่าตอบแทนใด ๆ ปีละหลายเดือน แล้วยังต้องถูก
 เก็บภาษีอย่างหนักในช่วงเวลาที่ทำงาน นับว่าไพร่ในสังคมศักดินาไทยต้องถูกขูดรีดอย่างหนัก
 ทั้งแรงงานและภาษี ทำให้ไพร่ต้องยากจนและไม่เป็นอิสระแก่ตัว ซึ่งผิน พิจารณาว่า เป็นเหตุ
 ให้ความเป็นทาสนิยมขาดแรงงานรับจ้าง ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นไพร่กับชนชั้นศักดินาและความ
 ขัดแย้งระหว่างชนชั้นทาสกับชนชั้นเจ้าทาสเป็นความขัดแย้งพื้นฐานหรือความขัดแย้งหลักของสังคม
 ซึ่งนอกจากชนชั้นศักดินาจะกดขี่ขูดรีดอย่างหนักแล้วยังไว้วิถีตั้งทัณฑ์อย่างป่าเถื่อนต่อชนชั้นไพร่
 และทาสที่ละเมิดผลประโยชน์ของชนชั้นศักดินา ชนชั้นไพร่และทาส จึงได้มีการดำเนินการตอบโต้
 ต่อสังคมศักดินา การต่อสู้มีทั้งลักษณะเฉื่อยและอย่างเอาการเอางาน การต่อสู้ลักษณะเฉื่อยได้แก่
 การหลบหนีการเกณฑ์แรงงาน การบวช หนีไปพึ่งชนชั้นศักดินาอีกฝ่ายที่มีความขัดแย้ง การทำตัว
 เป็นคนต่างดาว หรือพึ่งคนต่างดาว ซึ่งมีการต่อสู้เช่นนี้ไม่อาจทำหลุดพ้นจากการกดขี่ขูดรีดไปได้
 ส่วนการต่อสู้แบบเอาการเอางานนั้นได้แก่การที่ไพร่และทาสลุกขึ้นสู้ด้วยอาวุธเพื่อปลดแอกหรือพ้นชะ
 จากชนชั้นศักดินา เช่น การต่อสู้ของพวกบุญก๊วย ในสมัยอยุธยา หรือ การต่อสู้ของไพร่และทาส
 ภายใต้อำนาจของพระและเณร เรียกว่ากลุ่มเณรใหญ่ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งทั้งสองกรณี
 ได้ถูกฝ่ายชนชั้นศักดินาปราบปรามอย่างราบคาบและลงโทษอย่างรุนแรง ผินวิเคราะห์ว่าการลุกขึ้น
 ต่อต้านชนชั้นศักดินาของไพร่และทาสว่าเป็นทางออกที่ถูกต้องเป็นการแสดงออกถึงพลังของชาวนา
 แต่เนื่องจากชาวนายังมีกำลังผลิตที่ล่าหลังขาดการมองปัญหาในมุมกว้าง จึงไม่สามารถเสนอ

¹² วิจัยสังคมไทย, หน้า 12, 14, 29 และ 30; และ ปัญหาการปฏิบัติประเทศไทย,

นโยบายการเมือง ไม่สามารถหาระบอบใหม่มาแทนระบอบเก่า จึงไม่สามารถทำการปฏิวัติสังคม
ได้สำเร็จ จึงมีแต่ชนชั้นที่เป็นตัวแทนของกำลังผลิตที่ก้าวหน้า จึงจะสามารถทำการปฏิวัติได้

อย่างไรก็ตาม ผินให้ข้อสังเกตว่า แม้การต่อสู้ด้วยอาวุธของชนชั้นไพร่และทาส
จะล้มเหลว แต่ได้ส่งผลสะท้อนต่อการปฏิรูปสังคมศักดินาบางอย่าง¹³ ไม่มากนักขอ เช่น การลด
จำนวนเดือนการเกณฑ์แรงงาน การยอมให้เสียเงินทองและสิ่งของแทนการเกณฑ์แรงงาน และ
การลดส่วนของบ้าง เหล่านี้เป็นผลจากการลุกขึ้นต่อสู้ของไพร่และทาส ไม่ใช่เพราะความเมตตา
ปราณีของชนชั้นศักดินาต่ออย่างใด นอกจากนี้ผลของการต่อสู้ของไพร่และทาส ทำให้ไพร่ได้
ลดเวลาการถูกเกณฑ์แรงงานลง แล้วจึงส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของกำลังการผลิตในสังคม
ศักดินา ได้ผลักดันให้ชนชั้นขุนนิคมขยายตัวไประดับหนึ่ง ได้แก่โรงงานหัตถกรรม แต่เนื่องจาก
ได้รับการขัดขวางจากระบอบศักดินา จึงทำให้ชนชั้นขุนนิคมขยายตัวช้า และไม่ได้อยู่ในฐานะสำคัญ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผิน มองว่า อำนาจอธิปไตยแห่งสังคมศักดินา โดยเนื้อแท้แล้วคือ
"เผด็จการของชนชั้นเจ้าที่ดินศักดินา" เป้าหมายของอำนาจอธิปไตยคือ ไพร่และทาส เป้าหมาย
ของประชาธิปไตยคือชนชั้นเจ้าที่ดินศักดินา¹⁴ ผิน วิพากษ์ถึงสังคมสุโขทัยซึ่งถูกมองว่าเป็น "สังคม
แบบอย่าง" มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีภาษี ไม่มีชนชั้น มีประชาธิปไตยเต็มขั้นนั้นเป็นเรื่องไม่จริง
สุโขทัยก็คือเผด็จการชนชั้นเจ้าที่ดินศักดินา มีรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มีทั้ง
ชนชั้นเจ้าที่ดินศักดินา ไพร่ ทาส และอิสรชน และมีการเก็บภาษีที่จำเป็นแทบทุกอย่าง ผินได้
ยกย่องวิถีรวมตัวของชาวบ้านบางระจันว่ามีการต่อสู้ที่มีลักษณะเอาการเอางาน ทางประชาชาติ
ชนชั้นไพร่กับทาสและชนชั้นอื่นได้สามัคคีกันดำเนินการจัดการกดขี่แบบไพร่และทาสออกไป

ผินได้วิเคราะห์ว่าในช่วงของ 600 ปี แห่งสังคมศักดินาไทยนั้นในสถานการณ์สากล
แล้วยุโรปซึ่งกำลังมีบทบาทมากในห้วงเวลาดังกล่าวได้ผ่านสังคม 2 ระบอบ คือ ระบอบศักดินา
(เริ่มเสื่อมในยุคลุทธิคอนสแตนติโนเปิล และเริ่มสะสมทุนอย่างเข้มข้นในสมัยออสแมน) และระบอบทุน
นิยม (เกิดปฏิวัติอุตสาหกรรมในคอนตันริตโกสินทร์) ในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ยุโรป และอเมริกา
การปฏิวัติทุนนิยมกำลังเฟื่องฟู จนพัฒนาเป็นทุนนิยมผูกขาด หรือจักรวรรดินิยม ยุคแห่งการล่า

¹³ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 34-35.

¹⁴ วิจัยสังคมไทย, หน้า 15.

เมืองขึ้นเพื่อระบอบทุนจ้างขายขอบเขตออกไปทั่วโลก¹⁵ และส่งผลการขายต่อรัฐศักดินาไทยอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา

ระบอบสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาไทยนั้นฉันระบุว่า เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 นับตั้งแต่ไทยทำสัญญาไม่เสมอภาคกับจักรพรรดินิยมอังกฤษ (สัญญาบาวริง) สังคมไทยจึงค่อย ๆ กลายเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นทีละก้าว ๆ¹⁶ อันเป็นผลมาจากไทยต้องเสียดินไปคสทางเศรษฐกิจ ทางศาล และเสียดินแดนไปบางส่วน และยังส่งผลให้เศรษฐกิจทำเองใช้เองในชนบทล้มละลาย หักกรรมและชานาฉล้มละลายตามไปด้วย และนับแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมาจักรพรรดินิยมอื่น ๆ ทั้งอเมริกา ฝรั่งเศส เคนมาร์ก รัสเซีย ฮอลันดา ฯลฯ ต่างก็พากันเข้ามาบีบบังคับให้ไทยทำสัญญาไม่เสมอภาคกับไทย โดยใช้ทั้งวิธีการทางเศรษฐกิจ ทางทหาร การเมือง และวัฒนธรรมเข้ามารุกราน ทำให้ไทยกลายเป็นเวทีที่จักรพรรดินิยมหลายประเทศแย่งชิงผลประโยชน์กัน ผลัดกันแสดงอำนาจข่มขู่ต่อประเทศไทยตามแต่ละห้วงเวลาดังนี้¹⁷

ระหว่างปี พ.ศ. 2398-2481 รวมเวลา 83 ปี จักรพรรดินิยม อังกฤษได้เปรียบ จักรพรรดินิยมอื่นมีอิทธิพลเหนือประเทศเป็นอย่างมาก

ระหว่างปี พ.ศ. 2481-2488 รวมเวลา 7 ปี ไทยตกเป็นเมืองขึ้นแบบใหม่ของผู้ปุ่นนโยบายสำคัญทุกด้านถูกกำหนดโดยผู้ปุ่น

ระหว่างปี พ.ศ. 2489-2490 รวมเวลา 1 ปีเศษ จักรพรรดินิยม อังกฤษได้เปรียบ จักรพรรดินิยมอื่น บีบบังคับให้ไทยลงนามในสัญญาสมบูรณ์แบบ 21 ข้อ

ระหว่างปี พ.ศ. 2493-2517 จักรพรรดินิยม อเมริกามีอิทธิพลเหนือรัฐบาลไทย มีอำนาจชี้ขาดนโยบายของรัฐ ทั้งการทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ฉันได้วิเคราะห์บทบาทการรุกรานของจักรพรรดินิยมแต่ละประเทศต่อประเทศไทยว่ามีบทบาทสองด้าน คือ

¹⁵ วิจัยสังคมไทย, หน้า 34-36.

¹⁶ วิจัยสังคมไทย, หน้า 37-41: และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 36-39.

¹⁷ วิจัยสังคมไทย, หน้า 60-61.

"ด้านหนึ่งทำให้สังคมศักดินาประเทศไทยสลายตัวลงระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่สลายตัวลงโดยพื้นฐาน กระตุ้นให้ชาคฤหนิคม ขยายตัวไประดับหนึ่งแต่ไม่ใช่ขยายตัวถึงขั้นเจริญ จากนั้นทำให้สังคมศักดินาประเทศไทยกลายเป็นสังคมกึ่งศักดินา อีกด้านหนึ่งมีบทบาทจำกัดการขยายตัวของชาคฤหนิคม ไว้ในขอบเขตที่ไม่เป็นผลร้าย แต่เป็นผลดีต่อจักรพรรดินิคม และทำให้ประเทศไทยต้องขึ้นต่อจักรพรรดินิคมจากนั้นทำให้สังคมประเทศไทยที่เป็นเอกราชกลายเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น"¹⁸

ผลจากการรุกรานของจักรพรรดินิคมดังกล่าวทำให้สังคมศักดินาไทยต้องสลายไปกลายเป็นรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ซึ่งผืนดินแบ่งสภาพของสังคมไทยในสภาพนี้เป็น สองระยะ คือ ระยะที่หนึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2398-2475 เป็นเผด็จการชนชั้นศักดินา รูปการปกครองเป็น สมบูรณาญาสิทธิราช ระยะที่สอง ตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475 หรือหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา โดยพื้นฐานแล้วเป็นเผด็จการร่วมกันของชนชั้นเจ้าที่ดินกับชนชั้นนายทุนขุนนาง รูปการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ผืนดินได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระยะที่ 1 กับระยะที่ 2 ไว้ว่า

"รัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ระยะที่หนึ่งกับระยะที่สองมีทั้งร่วมกัน และ จุดต่างกัน จุดร่วมคือ ต่างก็เป็นอำนาจรัฐที่รับใช้จักรพรรดินิคม และพวกปฏิกิริยา ในประเทศ ต่างก็กดขี่ขูดรีดชนชั้นกรรมกร ชนชั้นชาวนา ชนชั้นนายทุนน้อยและชนชั้นนายทุนชาติ จุดต่างคือ ในด้านเนื้อหาสาระระยะที่หนึ่งเป็นเผด็จการของชนชั้นศักดินา ส่วนระยะที่สองโดยพื้นฐานแล้วเป็นเผด็จการร่วมกันของชนชั้นศักดินาและชนชั้นนายทุนขุนนาง ในด้านรูปแบบระยะที่หนึ่งเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ส่วนระยะที่สองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญก็ตาม ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นชาวนา ชนชั้นนายทุน และชนชั้นนายทุนแห่งชาติ ต่างก็ล้วนตกเป็นเป้าหมายเผด็จการของชนชั้นปกครองทั้งสิ้น"¹⁹

¹⁸ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 39-40.

¹⁹ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 73-75.

ผืนไร่ระบุลักษณะพื้นฐานของสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาไว้ดังนี้²⁰ เศรษฐกิจทำเอง
 ใช้เองสละตัว หักถดถอยจนทำให้ล้มละลาย โครงสร้างทางเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลง
 ไทยกลายเป็น "ตลาดวัตถุดิบ" ผลผลิตทางเกษตรกรรมผลิตได้เพิ่มมากขึ้น แต่ต้องพึ่งตลาด
 จักรวรรดินิยม เพราะเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองได้ถูกทำลายไป จักรวรรดินิยมขูดรีดจากการซื้อขาย
 วัตถุดิบอย่างมหาศาล ทำให้ไทยกลายเป็นตลาดระบายสินค้าอุตสาหกรรมราคาแพง โครงสร้าง
 เศรษฐกิจของชาติได้เปลี่ยนจากลักษณะพึ่งตนเองเป็นพึ่งจักรวรรดินิยมหรือมีลักษณะเมืองขึ้น
 จักรวรรดินิยมได้เข้ายึดกุมเส้นชีวิตเศรษฐกิจของไทย ทั้งการส่งเข้านำออกสินค้า การขนส่งคมนาคม
 การเหมืองแร่ กิจการน้ำมัน และการลงทุนทุกอย่างที่มีกำไร ตั้งเงื่อนไขให้ไทยจัดสร้าง
 สาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่อจะได้สามารถดึงวัตถุดิบออกจากไทยได้สะดวกและระบายสินค้าของ
 จักรวรรดินิยมได้ ผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจของไทยที่แท้จริงก็คือจักรวรรดินิยมในชั้นบท โดยทั่วไป
 เศรษฐกิจเกษตรกรรมยังล้าหลังอยู่ในฐานะครอบงำ ระบบค่าเช่าดอกเบ็ญสูงแบบศักดินายังมีอิทธิพล
 สำคัญในชีวิตเศรษฐกิจไทย เศรษฐกิจอุตสาหกรรมมีน้อย ล้าหลัง และขยายตัวช้า อัตราส่วนของ
 ผลิตผลภาคเกษตรกรรมมากกว่าประมาณ 3-4 เท่า ของผลิตผลภาคอุตสาหกรรม เศรษฐกิจขึ้นขึ้น
 นายทุนชาติอ่อนแอแต่เกิดการขยายตัวของทุนนิยม นายหน้าซึ่งเป็นตัวแทนที่คอยสนองตามความ
 ต้องการของจักรวรรดินิยม ทุนนิยมแห่งชาติจึงถูกผูกมัด และขัดขวางอย่างหนัก จึงทำให้ทุนนิยมใน
 ประเทศไทยไม่เจริญ ฮากที่จะพัฒนาตนเองได้ ผิดจากศักดินานิยมและทุนนิยม ทุนนาง ซึ่งได้รับการ
 อุ้มชูจากจักรวรรดินิยม

แม้ศักดินานิยมจะสลายตัวลงระดับหนึ่งแต่ก็ยังดำรงอยู่โดยพื้นฐานนั้นคือ ราษฎรจำนวน
 ร้อยละ 96 ของพลเมืองในชนบทมีพื้นที่เพาะปลูกไม่ถึงครึ่งของพื้นที่เพาะปลูกทั่วประเทศ แต่
 เจ้าของดินจำนวนร้อยละ 4 ของพลเมือง ในชนบทมีที่ดินไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่ง และยังคงขูดรีดค่าเช่า
 กับดอกเบ็ญในอัตราสูง ไม่สนใจลงทุนในอุตสาหกรรม แต่นายทุนชาติผู้สนใจการพัฒนาทุนนิยม
 อุตสาหกรรม ต้องเสียดค่าเช่ากับดอกเบ็ญอัตราสูง ทำให้สินค้าราคาสูง ประชาชนโดยเฉพาะ
 ชาวนาต้องฮากจนขาดกำลังซื้อ และบ้างก็ล้มละลาย ทำให้ทุนนิยมแห่งชาติถูกผูกมัด²¹

²⁰ วัชรสังคมไทย, หน้า 41-48 ; และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 40-73.

²¹ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 61-62.

อันเนื่องจากจักรพรรดินิยมและเศรษฐกิจทุนนิยมขยายตัว ผินวิเคราะห์ว่า ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ คือ กรรมกรหรือผู้ใช้แรงงาน อันเนื่องจากชนชั้นทาสสลายตัวเป็นแรงงานอิสระในระบบทุนนิยม ส่วนสังคมชาวนามีการแยกตัว โดสรวดเร็ว เกิดชาวนารับจ้าง (ไม่มีที่ดิน) ซึ่งพัฒนามาจากทาสที่สลายตัว จึงเกิดการขูดรีดอย่างใหม่ขึ้นในสังคม นั่นคือ นายทุนขูดรีดกรรมกรผู้ใช้แรงงานและชาวนารับจ้าง²² ดังนั้นในสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาจึงมีความขัดแย้งพื้นฐานของสังคมเกิดขึ้น 4 คู่ด้วยกัน²³ คือ ความขัดแย้งระหว่างชาวนากับเจ้าที่ดิน ระหว่างประชาชนกับนายทุนขุนนาง ระหว่างกรรมกรกับนายทุน และระหว่างประชาชาติไทยกับจักรพรรดินิยม

กล่าวโดยสรุปแล้วผินมองว่า เนื้อแท้ของอำนาจรัฐในสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาคือเผด็จการร่วมกันของชนชั้นเจ้าที่ดินศักดินา และชนชั้นนายทุน ขุนนาง นายหน้า และทั้งจักรพรรดินิยม เจ้าที่ดิน นายทุนขุนนางต่างใช้รัฐสภา กฎหมาย ศาล และเจ้าหน้าที่ทางราชการเป็นเครื่องมือเผด็จการของตน มีการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของพวกตน และกดขี่ขูดรีดครอบงำประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ให้เกิดทุนจักรพรรดินิยม และชนชั้นศักดินากับชนชั้นนายทุน ขุนนาง ทั้งนี้ ผินได้สรุปความสำคัญของรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาต่อจักรพรรดินิยม และชนชั้นศักดินาและนายทุน ขุนนาง ว่า

"ถ้าไม่มีรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา จักรพรรดินิยม ชนชั้นเจ้าที่ดิน ชนชั้นนายทุนขุนนางและนายทุนนายหน้าก็ไม่อาจรักษาระบอบกดขี่ขูดรีดของพวกเขาไว้ได้ ประชาชนก็จะได้รับการปลดปล่อย ฉะนั้นถ้าใครคิดจะทำลายระบอบกดขี่ขูดรีดของจักรพรรดินิยม ชนชั้นเจ้าที่ดิน ชนชั้นนายทุน และนายทุนนายหน้า ปลดปล่อยประชาชน เขาก็ต้องโค่นอำนาจรัฐกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินาเสีย"²⁴

²² วิจารณ์สังคมไทย, หน้า 48.

²³ วิจารณ์สังคมไทย, หน้า 52-53.

²⁴ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 77.

การวิเคราะห์ชนชั้นในประเทศไทย

ฉันได้วิเคราะห์ว่าปัญหาการปฏิบัติประเทศไทยชั้นแรกเป็นขั้นตอนของการต่อสู้โค่นล้มรัฐกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา คัดค้านจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม ทุนิยมขุนนาง (และนายทุนนายหน้า) เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติประชาธิปไตย เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติที่มีลักษณะทุนิยม²⁵ ซึ่งชนชั้นกรรมาชีพต้องเป็นผู้นำของการปฏิบัติ²⁶ เมื่อดำเนินขั้นตอนปฏิบัติประชาธิปไตยสำเร็จ จึงจะข่างเข้าสู่ขั้นตอนปฏิวัติสังคมนิยม และมุ่งสู่การสร้างสังคมนิยมวิเศษในขั้นสุดท้าย ฉันจึงทำการวิเคราะห์เพื่อแยกชนชั้น ในการดำเนินการปฏิบัติโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม²⁷ คือ กลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติ และกลุ่มแนวร่วมในการปฏิบัติ ซึ่งกลุ่มทั้งสองนี้เป็นความขัดแย้งพื้นฐาน หรือความขัดแย้งหลักในสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา กลุ่มแรกได้แก่จักรพรรดินิยม ชนชั้นศักดินา เจ้าที่ดิน และชนชั้นทุนิยมขุนนาง (นายทุนนายหน้า) ส่วนกลุ่มหลังคือ กรรมกร ชาวนา ประชาชน และนายทุนแห่งชาติ

(1) กลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติ ประกอบด้วย พวกจักรพรรดินิยม พวกศักดินา เจ้าที่ดิน และนายทุนขุนนาง (และนายทุนนายหน้า) กล่าวคือ

จักรพรรดินิยม²⁸ ฉันระบุว่า จุดมุ่งหมายพื้นฐานของจักรพรรดินิยมมิใช่พัฒนาทุนนิยมในไทย หรือช่วยเหลือประชาชนไทย และก็ได้ไม่ได้ส่งเสริม หรือทำลายศักดินานิยมในไทย แต่ต้องการกอบโกยผลกำไรให้ได้อัตราสูงสุดไปจากไทย จักรพรรดินิยมจะส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ให้ผลกำไรในอัตราสูงสุด และจะทำลายอุตสาหกรรมที่ขัดขวางประโยชน์ของตน เมื่ออิทธิพลของศักดินาส่งเสริมต่อจักรพรรดินิยม ก็จะทำให้ความคุ้มครองแก่ศักดินานิยมนั้น ในทัศนะของฉันมองว่า (ในช่วงเวลาของเอกสารฯ) เป้าหมายสำคัญของการปฏิบัติประเทศไทยคือ จักรพรรดินิยมอเมริกา ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมาหลังจากข้อตกลงร่วมมือทาง

²⁵ อานาจ สุทธิวิวัฒน์, การต่อสู้สองแนวทาง, หน้า 3.

²⁶ วิจัยสังคมไทย, หน้า 49.

²⁷ วิจัยสังคมไทย, หน้า 85 และ การต่อสู้สองแนวทาง, หน้าคำนำ

²⁸ วิจัยสังคมไทย, หน้า 53, 62-63 และ 77-78.

เศรษฐกิจ และเทคนิคระหว่างไทย-อเมริกา อันเป็นข้อตกลงไม่เสมอภาค เป็นเหตุให้จักรพรรดินิยมอเมริกาเข้าแทนที่อิทธิพลอังกฤษ และมีอิทธิพลเหนือไทยทุกด้าน คำเนิการแทรกแซงบงการทางการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของไทย ครอบงำสังคมไทยไว้ทุกด้าน กอบโกยผลประโยชน์จำนวนมาก มอมเมาให้ประชาชนไทยหลงในวัฒนธรรมของอเมริกา และบีบบังคับ พร้อมทั้งสร้างค่านิยมให้ไทยเข้าใจผิด เป็นศัตรูกับประเทศสังคมนิยม

ศักดินานิยม (เจ้าที่ดิน)²⁹ ในรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินานี้ แม้จะสลายตัวลงระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังดำรงอยู่โดยพื้นฐาน พวกศักดินานิยมเป็นชนส่วนน้อยของประเทศ แต่กลับครอบครองที่ดินไม่ต่ำกว่า ครึ่งหนึ่งของพื้นที่เพาะปลูกทั่วประเทศ (สถิติปี 2502) เจ้าที่ดินขูดรีดค่าเช่าและดอกเบี้ยอัตราสูง ครอบงำค่าเช่าดอกเบี้ยอัตราสูงแห่งศักดินานิยมเป็นต้นตอทำให้ชาวนาสาบจน ส่งผลให้ตลาดหดแคบ เศรษฐกิจสินค้าถูกจำกัด การเกษตรกรรมไม่เจริญ เนื่องจากเจ้าที่ดินไม่สนใจใช้เครื่องจักรทางการเกษตรทำงาน มุ่งแต่จะเก็บค่าเช่าและดอกเบี้ยจากชาวนา ชาวนาเองก็ถูกขูดรีดอย่างหนัก ทำให้ชาวนาสาบจนไม่สามารถปรับปรุง เครื่องมือการผลิตของตนได้นายทุนชาติต้องเสียค่าเช่า และดอกเบี้ยอัตราสูงเพราะต้องเช่าที่ดินราคาแพง และกู้ดอกเบี้ยอัตราสูง ทำให้ยากแก่การจัดตั้งและขยายอุตสาหกรรม ทำให้ทุนนิยมแห่งชาติถูกผูกมัด และชาวนาต้องสาบจนล้มละลาย ศักดินานิยมจึงตกเป็นเป้าหมายที่จะต้องโค่นล้มด้วย ด้วยเหตุผลที่ว่า การดำรงอยู่ของชนชั้นนี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความก้าวหน้าของสังคมไทย ทำให้ประเทศสาบจนและอ่อนแอ

นายทุน ขุนนาง (และนายทุนนายหน้า)³⁰ คือ ชนชั้นนายทุนใหญ่ที่กุมอำนาจรัฐไปกอบโกยผลประโยชน์ และดำเนินธุรกิจอภิสิทธิ์ และแบบผูกขาดโดยอาศัยอำนาจรัฐ ผินวิเคราะห์ว่า ชนชั้นนี้มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับจักรพรรดินิยม ใช้อำนาจรัฐไปรีดนาทาเร้นประชาชน ใช้อำนาจรัฐไปให้อภิสิทธิ์แก่จักรพรรดินิยมโดยได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

²⁹ วัจยสังคมนิยม, หน้า 63 และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 61-62.

³⁰ วัจยสังคมนิยม, หน้า 44 และ 63 และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย,

นายทุนขุนนางมักจะผูกขาดการค้ากุ่มกิจการส่งออกนำเข้า และควบคุมอุตสาหกรรม ในขณะที่
 เดิวก่อนมักจะเป็นเจ้าที่ดินด้วย จึงยังแฝงลักษณะศักดินาอยู่ด้วย นายทุนขุนนางจึงเป็นคั่นคอ
 ที่ทำให้ประชาชนยากจน ประเทศอ่อนแอ การพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมสมัยใหม่
 ถูกขัดขวางหรือถูกทำลาย สำหรับพวกนายทุนนายหน้าเป็นนายทุนใหญ่ที่เป็นตัวแทนโดยตรงของ
 จักรพรรดินิยม จะรับสินค้าจากจักรพรรดินิยมเข้ามาขายในไทย จะร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับนาย
 ทุนขุนนาง และเป็นสาเหตุให้ทุนนิยมแห่งชาติอ่อนแอ ประเทศชาติล้มหลัง ผินจึงระบุว่า นายทุน
 ขุนนาง และนายทุนนายหน้าเป็นเป้าหมายที่จะต้องถูกโค่นล้ม ทั้งนี้ บรรดาทุนนิยมขุนนาง ในหัว
 เวลาดังกล่าวได้แก่ กลุ่มเผด็จการ ทหาร ที่ปกครองสังคมไทยอยู่

ผินได้สรุปว่า จักรพรรดินิยม เจ้าที่ดินศักดินา ทุนนิยมขุนนางและนาย
 ทุนนายหน้าต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนในการกอบโกยผล
 ประโยชน์ โดยจักรพรรดินิยม และชนชั้นทุนนิยมขุนนางเป็นรากฐานทางสังคม อาศัยศักดินานิยม
 เจ้าที่ดินเป็นรากฐานการปกครองในชนบท และขณะเดียวกันศักดินานิยมเจ้าที่ดินก็อาศัยจักรพรรดิ
 นิยม และชนชั้นทุนนิยมขุนนางเป็นเกราะคุ้มกันภัยของตน

(2) กลุ่มแนวร่วมในการปฏิวัติ กลุ่มนี้เป็นพลังสำคัญของการปฏิวัติ ได้แก่ ชนชั้น
 กรรมกร (กรรมกรและชาวนารับจ้าง) ชนชั้นชาวนา ชนชั้นนายทุนน้อย และนายทุนชาติ
 ชนชั้นกรรมกร³¹ เป็นชนชั้นที่ไม่มีปัจจัยการผลิต ไม่ขูดรีดผู้อื่นแต่ถูก
 ขูดรีด เป็นตัวแทนของกำลังผลิตใหม่ เป็นชนชั้นที่นับวันจะเติบโตกลายเป็นกองทัพใหญ่ บทบาท
 ทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกรรมกร คือ เป็นกองทัพหน้าของการปฏิวัติ เป็นชนชั้นนำการปฏิวัติ
 และจะกลายเป็นชนชั้นที่เป็นตัวแทนของระบอบสังคมนิยม ภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคม
 แล้ว ผินระบุว่ากรรมกรซึ่งเป็นชนชั้นกรรมกรในอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เกิดในปี พ.ศ. 2401
 เป็นกรรมกรโรงสีจากนั้นก็เติบโตขึ้นเรื่อย ตามการขยายตัวของอิทธิพลจักรพรรดินิยม และทุน
 นิยมชาติ นับว่าเป็นชนชั้นที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการขยายตัวของสังคม เนื่องจากเป็นชนชั้นที่ดำเนิน
 การผลิตด้วยเครื่องจักรสมัยใหม่ และจากการทำงานภายใต้เงื่อนไขการผลิตที่ต้องรวมหมู่มีการ
 ประสานงานกัน ทำให้ชนชั้นกรรมกรมีการหล่อหลอมตัวเองให้มีลักษณะจัดตั้งรวมหมู่ตื่นตัวและมี

³¹ วิจารณ์สังคมไทย, หน้า 48-49 แล้ว ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 88-89.

วินัยกว่าชนชั้นอื่น ผิดวิเคราะห์ว่ากรรมกรจะเป็นชนชั้นที่มีลักษณะปฏิวัติที่สุด เนื่องจากถูกกดขี่ขูดรีดจาก 3 ชั้นชั้น คือ จักรพรรดินิยม ตีคานิยมและทุนนิยมขุนนาง โดยมีระดับการขูดรีดที่หนักหน่วงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น โดยเฉพาะในช่วงแรกของการเป็นทุนนิมนั้น กรรมกรต้องทำงานหนักมากต่อวัน ไม่ได้รับสวัสดิการใด ๆ และถูกคุกคามจากภัยของการว่างงานอยู่เสมอ ชีวิตจึงขาดสิทธิเสรีภาพ อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปฏิวัติแล้ว กรรมกรสามารถที่จะสร้างพันธมิตรกับชาวนาได้มากที่สุด เพราะมีความสัมพันธ์กับชาวนาโดยธรรมชาติ และกรรมกรส่วนใหญ่มาจากชนชั้นชาวนาที่ล้มละลาย กลายเป็นชาวนารับจ้าง

ชนชั้นชาวนา³² ในทัศนะของผินเป็นชนชั้นที่เป็นกำลังหลักของการปฏิวัติ เนื่องจากเป็นชนชั้นที่มีจำนวนถึงร้อยละ 85 ของประชาชนทั้งประเทศ (สถิติปี 2517) ซึ่งเป็นกำลังอันมหาศาลของการปฏิวัติแต่มีจุดอ่อนคือ ขาดความเป็นเอกภาพภายในชนชั้นอยู่กันอย่างกระจัดกระจายและเสรี ขาดความตื่นตัว จึงจำเป็นต้องอาศัยชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเข้มแข็งกว่าเป็นผู้นำเมื่อสังคมนิยมกลายเป็นรัฐกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ได้ส่งผลให้เกิดการสลายตัวของเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ในชนบทชาวนาจึงมีการแยกตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับได้มีการเลิกทาสจึงทำให้เกิดชาวนารับจ้าง ชาวนาจน ชาวนากลาง และชาวนารวย ซึ่งลักษณะและท่าทีของแต่ละกลุ่มชาวนามีดังนี้

1) ชาวนารวย มีที่ดินทำกิน และให้เช่าส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ส่วนสำคัญ มีเครื่องมือการผลิต ใช้แรงงานทั้งของตนเอง และขูดรีดแรงงานรับจ้าง ชาวนารวยบางรายมีเงินให้กู้บ้างแต่ไม่ใช่รายได้สำคัญ ชาวนารวยจึงจัดเป็นนายทุนในชนบทที่มีจำนวนประมาณร้อยละ 5 ของชาวนาทั้งหมด (สถิติปี 2517) ในการทำสงครามปฏิวัติควรที่ดึงชาวนารวยมาร่วมการปฏิวัติด้วยได้บางระยะ เพราะด้านหนึ่งแม้ว่าชาวนารวยจะมีความคล้ายกันกับชนชั้นปกครองเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน แต่อีกด้านหนึ่งชาวนารวยก็ไม่พอใจชนชั้นปกครองที่มาขูดรีดจากตน

2) ชาวนากลาง มีจำนวนกว่าร้อยละ 40 ของชาวนาทั้งหมด ชาวนากลางมีที่ดินพอทำกิน หรือเช่าที่ดินเพียงส่วนน้อย ใช้แรงงานตนเอง ไม่ขูดรีดแรงงานรับจ้าง มีเครื่องมือการผลิต และทุนของตนเอง ชาวนากลางขึ้นต่ำอาจขายแรงงานบ้าง หรืออาจจ้างแรงงานบ้าง

³² วัณชัยสังคมนิยม, หน้า 49-51 ; แล้ว ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 89-91.

แต่ไม่ใช่ส่วนสำคัญ จึงมีลักษณะเป็นนายทุนน้อยในชนบท ชาวนากลางสามารถเป็นพันธมิตรที่วางใจได้ของชนชั้นกรรมาชีพ และไม่เพียงแต่จะร่วมปฏิบัติประชาธิปไตยเท่านั้น ยังสามารถนำเข้าร่วมในการปฏิวัติสังคมนิยมในขั้นที่สองต่อไปด้วย เพราะชาวนากลางจำนวนมากต้องล้มละลายภายใต้รัฐกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ต้องขายแรงงานของตนเอง และไม่มีเสรีภาพทางการเมือง

3) ชาวนาจน มีจำนวนประมาณร้อยละ 35 ของชาวนาทิ้งหมดไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินน้อยไม่พอทำกิน ต้องเช่าที่ดินเพื่อให้พอทำกิน หรืออาจต้องเช่าเครื่องมือการผลิตด้วย ถ้าเครื่องมือของตนเองไม่สมบูรณ์พอ ขาดแคลนทุนของตนเอง นอกจากใช้แรงงานตนเองแล้ว อาจจะต้องขายแรงงานของตนเป็นรายได้ส่วนหนึ่ง ชาวนาจนไม่ขูดรีดผู้อื่น มีแต่ถูกขูดรีดทั้งค่าเช่า ดอกเบี้ย กำไร ภาษีอย่างทารุณ ชาวนาจนจึงเป็นถึงกรรมาชีพในชนบทที่ไม่มีฐานะทางการเมืองแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ชาวนาจนจึงเป็นพันธมิตรที่แนบแน่นวางใจได้ของชนชั้นกรรมาชีพเป็นกำลังที่เด็ดเดี่ยวในการปฏิวัติประชาธิปไตย และปฏิวัติสังคมนิยม

4) ชาวนารับจ้าง ไม่มีที่ดิน ไม่มีปัจจัยการผลิต ไม่มีทุนต้องขายแรงงาน มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากแค้นลำบาก ถูกขูดรีดอย่างรุนแรงที่สุด ไม่มีหลักประกันใด ๆ ในชีวิต และไม่มีฐานะทางการเมืองในชนบท นับว่าเป็นชนชั้นกรรมาชีพในชนบท มีอยู่ประมาณร้อยละ 15 ของชาวนาทิ้งหมด ชาวนารับจ้างจึงเป็นกำลังปฏิวัติที่สำคัญเช่นเดียวกับชาวนาจน

ชนชั้นนายทุนน้อย³² ประกอบด้วยนักศึกษาปัญญาชน พนักงานผู้น้อย หัตถกรผู้ประกอบอาชีพอิสระ ผู้ค้ำนอช และชาวเมืองที่ฮากจน ซึ่งบรรดาบุคคลเหล่านี้มีรายได้ค่าจ้างที่หนึ่งมีสิน เพราะการครองชีพฝืดเคือง นักศึกษาปัญญาชนถูกกดขี่เสรีภาพในการแสดงออก ทางสื่อต่าง ๆ และการชุมนุม บางคนไม่มีทุนเรียนต่อขาดหลักประกันในชีวิตเพราะจบมาแล้วไม่มีงานทำกลุ่มปัญญาชนเหล่านี้โดยทั่วไปไม่พอใจสภาพสังคม และต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น ชาวเมืองฮากจนได้แก่ หัตถกร หรือชาวนา หรือผู้ค้ำนอชที่ล้มละลาย และกำลังหางานทำในเมือง มีฐานะเป็นถึงกรรมาชีพในเมือง หัตถกรล้มละลายเพราะผลิตสินค้าแล้วขายไม่ได้เพราะสินค้าถูกแย่งตลาด จักรพรรดินิยม นายทุนนายหน้า ส่วนผู้ค้ำนอชถูกขูดรีดดอกเบี้ยและค่าเช่า

³² วัจยสังคมนิยม, หน้า 52 ; และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 91-92.

พนักงานข้าราชการชั้นผู้น้อยซึ่งดำรงชีพอยู่ด้วยการขายแรงงานทางสมอง หรือเทคนิค ไม่ซุกซิด
ผู้อื่น แต่กลับถูกซุกซิดทำให้มีรายได้น้อยพอรายจ่ายขาดลัทธิเสรีภาพ การครองชีพผิดเคืองต้องกั๊กนี้
ฮิมลิน สรุปแล้วชนชั้นนายทุนน้อยมีลักษณะปฏิบัติที่คัดค้านการซุกซิด แต่ชนชั้นนี้ไม่สามารถที่จะนำ
การปฏิบัติได้เพราะขาดลักษณะจัดตั้ง วินัย และความสามัคคี จึงต้องอยู่ภายใต้การนำของชนชั้น
กรรมาชีพ

ชนชั้นนายทุนชาติ^{๓๕} เป็นนายทุนในประเทศที่มีเงินทุนจำนวนมาก และต้องการนำ
เงินลงทุนภายในประเทศอย่างกว้างขวางเพื่อนำผลกำไรมาขยายกิจการหมุนเวียนใช้ภายใน
ประเทศ แต่ปรากฏว่านายทุนชาติต้องเผชิญกับการล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด นายทุนชาติถูก
เบียดเบียนและถูกกีดกันจากชนชั้นนายทุนชนนาง และจักรพรรดินิยม ทำให้นายทุนชาติมีลักษณะ
ปฏิบัติ ซึ่งที่จริงภารกิจในการปฏิบัติที่คืบ และพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งชาติเป็นหน้าที่ของชนชั้นนี้
แต่โดยที่ชนชั้นนี้มีลักษณะอ่อนแอจึงยากที่จะนำภารกิจลุล่วงไปได้ ชนชั้นนายทุนชาติจึงมีลักษณะ
สองด้าน คือ ด้านหนึ่งมีลักษณะปฏิบัติเพราะได้รับการกดขี่ ดังนั้นนายทุนชาติจึงอาจเข้าร่วมการ
ปฏิบัติได้บางรายเป็นพลังผลักดันในการปฏิบัติ แต่อีกด้านหนึ่งนายทุนชาติ มีลักษณะโหด และ
ประนีประนอม อาจหันหลังให้กับการปฏิบัติ

จากการวิเคราะห์ เรื่องชนชั้นในสังคมไทยของผิมนี้จะเห็นว่าชนชั้นกรรมาชีพมี
ลักษณะปฏิบัติที่สอดคล้องสมควรเป็นผู้นำการปฏิบัติประเทศไทย แต่มีจุดอ่อนคือมีจำนวนน้อยมากเพื่อ
เปรียบเทียบกับชนชั้นชาวนา ชาวนาจึงเป็นกำลังพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นกลุ่มชนที่มี
จำนวนมาก และถูกซุกซิดมากที่สุด และจะเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อการปฏิบัติ ชนชั้นอีกชนชั้นหนึ่ง
ที่มีความสำคัญ และเป็นพันธมิตรที่ดีก็คือชนชั้นนายทุนน้อย โดยเฉพาะกลุ่มปัญญาชน นักศึกษา
นักเขียน และเฮาชน เนื่องจากการปฏิบัติงานของพรรคที่นำการปฏิบัติต้องการกำลังคนที่มี
คุณภาพสูงเข้ามาปฏิบัติงาน ซึ่งนักศึกษาปัญญาชนเป็นกลุ่มชนที่มีความตื่นตัวสูงที่สุด จึงสมควรดึง
กลุ่มคนเหล่านี้ ให้เข้าร่วมในแนวร่วมประชาธิปไตยโดยที่มีชนชั้นกรรมาชีพเป็นผู้นำการ
ปฏิบัติ

การวิเคราะห์ชนชั้นในทัศนะของผิมนี้ เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกับทัศนะ

^{๓๕} วิจัยสังคมไทย, หน้า 51-52 ; และ ปัญหาการปฏิบัติประเทศไทย, หน้า 92.

ของเหมาเจ๋อตง ต่อชนชั้นในประเทศจีน ในบทความ "การปฏิวัติของจีนกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน" และเหมือนกับงานของอริกซ์ พรหมสมพูนในไทย-กึ่งเมืองขึ้น (เส้นทางสังคมนิยม) ซึ่งก็ได้รับแนวคิดการวิเคราะห์สังคมนิยมมาจากเหมาเช่นเดียวกัน เพียงแต่ต่างกันที่รายละเอียดที่มี การปรับเปลี่ยนข้อความบางคนให้เข้ากับสังคมนิยม ทั้งนี้ ผมเองก่อนจะกลับจากประเทศจีนเพื่อ มาปฏิบัติงานวิชาการให้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2502 นั้น ผมได้ศึกษาที่ สถาบันมาร์กซิส-เลนินนิสต์ มาเป็นเวลาเกือบ 5 ปี จึงนำที่แนวความคิดของเหมาในการวิเคราะห์ สังคมนิยมจะมีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์สังคมนิยมของนายผินด้วย

ลักษณะของการปฏิวัติประเทศไทย

ผินวิเคราะห์ลักษณะของสังคมนิยมว่าเป็นสังคมนิยมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ฉะนั้นจึงกำหนด หลักการปฏิวัติประเทศไทยเป็น 2 ขั้นตอน³⁵ คือ ขั้นแรกเป็นการปฏิวัติประชาธิปไตย (หรือการปฏิวัติประชาธิปไตยแบบใหม่) และขั้นที่สองคือการปฏิวัติสังคมนิยม ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยได้ถือเป็นการกระทำที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุมาโดยตลอด

1) ขั้นการปฏิวัติประชาธิปไตย

ผินวิเคราะห์ว่า สถานการณ์สากลในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชนชั้นนายทุน แบบใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นทุนนิยมสากล ประเทศมหาอำนาจพยายามขยายอิทธิพลครอบงำประเทศ ค้ำยันพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประเทศได้ถูกครอบงำจากอิทธิพลของจักรวรรดิ นิยมจนกลายเป็นประเทศกึ่งเมืองขึ้น และการขยายอิทธิพลจักรวรรดินิยมดังกล่าวกระทำโดยผ่านทางชนชั้นศักดินาเจ้าที่ดิน และชนชั้นนายทุนขุนนางในสังคมนิยม จนกลายเป็นสังคมนิยมกึ่งศักดินาซึ่ง รวมความแล้วสังคมนิยมมีสภาพเป็นรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ฉะนั้นการปฏิวัติในขั้นนี้จึงมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ในขั้นตอนเดียวกันคือ การปลดแอกประชาธิปไตยจากอิทธิพลของจักรวรรดินิยมกับการ ปลดแอกประชาธิปไตยจากการปกครองของอำนาจเผด็จการของนายทุนขุนนางและพรรคศักดินา เจ้าที่ดิน ขั้นตอนการปฏิวัติจึงมิใช่มีเป้าหมายที่จะโค่นล้มทุนนิยม แต่เป็นการโค่นล้มจักรวรรดินิยม

³⁵ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 98.

ซึ่งรวมไปถึงการโค่นล้มศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางภายในประเทศด้วย สำหรับกลุ่มชนที่เข้าร่วมทำการปฏิวัติในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งถูกกดขี่ขูดรีดจากจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง ได้แก่ ชนชั้นกรรมาชีพ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นนายทุนน้อย ชนชั้นนายทุนชาติ และชนกลุ่มน้อยหรือชนชาติส่วนน้อยในประเทศ (เพื่อให้ความสำคัญกับชนกลุ่มนี้ว่าควรเป็นแนวร่วมที่สำคัญในการปฏิวัติเพราะถูกกดขี่ขูดรีดเช่นเดียวกัน)³⁶ ร่วมกันเป็นแนวร่วมประชาชาติประชาธิปไตย โคมินชันั้นกรรมาชีพเป็นผู้นำ³⁷ มีพันธมิตรชาวนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิวัติ และมีชนชั้นนายทุนน้อย และนายทุนชาติเข้าร่วมด้วย ในการปฏิวัตินี้จะมีลักษณะที่สากลาบากยาวนาน เนื่องจากอิทธิพลของจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางมีความเข้มแข็งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเหนียวแน่น³⁸

2) ขั้นการปฏิวัติสังคมนิยม

ภายหลังจากการปฏิวัติประชาชาติประชาธิปไตยสำเร็จแล้วชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นแกนนำของการดำเนินการ จะต้องทำการปฏิวัติต่อไปในขั้นการปฏิวัติสังคมนิยม เพราะในขั้นการปฏิวัติประชาชาติประชาธิปไตยเป็นการโค่นล้มจักรพรรดินิยม ทุนนิยมขุนนาง และศักดินานิยม โดยมีชนชั้นนายทุนน้อยและนายทุนชาติร่วมมือด้วย ฉะนั้นระบอบเศรษฐกิจภายหลังการปฏิวัติสังคมนิยมมีความเป็นทุนนิยมดำรงอยู่ และเป็นชาติทุนนิยมที่ขยายตัวไปอีกระดับหนึ่ง แต่เป็นการขยายตัวควบคู่ไปกับการเติบโตขึ้นของอำนาจการนำของชนชั้นกรรมาชีพ ชนชั้นชาวนา และนายทุนน้อย ซึ่งพยายามที่จะให้สังคมนิยมระบอบเศรษฐกิจที่เป็นสังคมนิยมด้วยการพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นผู้ควบคุมอำนาจรัฐภายหลังการปฏิวัติประชาชาติประชาธิปไตย ซึ่งจะนำสังคมนิยมไปสู่สังคมนิยมในที่สุด

เมื่อฝันได้วิเคราะห์ถึงสภาพลักษณะสังคมนิยมแล้ว จึงทำให้ทราบถึงลักษณะการปฏิวัติว่าสังคมนิยมจะต้องปฏิวัติเป้าหมายใดในสังคมนิยมก่อนโดยอาศัยชนชั้นใดในการปฏิวัติ และชนชั้นใดเป็นเป้าหมายของการปฏิวัติ นั่นคือพิจารณาแยกมิตรแอกศัตรูให้ชัดเจนก่อนที่จะดำเนินการปฏิวัติ ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกันกับของเหมาในการวิเคราะห์ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมนิยมที่มองว่าปัญหาสำคัญ

³⁶ วัจยสังคมนิยม, หน้า 69-72.

³⁷ วัจยสังคมนิยม, หน้า 49.

³⁸ วัจยสังคมนิยม, หน้า 64.

อันดับแรกของการปฏิวัตินั้นคือใครเป็นศัตรู ใครเป็นมิตร³⁰ แล้วจึงจะหาหนทางในการดำเนินการปฏิวัติต่อไป

แนวทางการปฏิวัติประเทศไทย

ตามที่คณะของผืนสภาพสังคมไทยเป็นสภาพกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา โดยมีอิทธิพลของจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางเป็นผู้กุมอำนาจรัฐ และใช้อำนาจรัฐ (ศาล รัฐสภา ตำรวจ ทหาร)⁴⁰ เป็นเครื่องมือที่รักษาผลประโยชน์ของชนชั้นจักรพรรดินิยม ศักดินานิยมและทุนนิยมขุนนาง ทำการกดขี่ขูดรีดและปราบปรามประชาชนในสังคมไทยที่ขัดขวาง ผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง ฉะนั้นผืนจึงมองว่าภาระหน้าที่ของชนในสังคม คือ การดำเนินการต่อสู้ และล้มล้างชนชั้นจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง โดยได้เปรียบเทียบชนชั้นจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางต่อสังคมไทยไว้ว่า

"อิทธิพลจักรพรรดินิยม อิทธิพลศักดินานิยมและอิทธิพลทุนนิยมขุนนางคือ มะเร็งร้ายสามแผลในเรือนร่างของประชาชาติไทย ถ้ามะเร็งสามแผลนี้ไม่ถูกผ่าตัด ประเทศไทยที่ล่าหลัง ฮากจน และอ่อนแอก็ไม่อาจได้รับการเสวยยา"⁴¹

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผืนจึงวิเคราะห์ว่าการที่จะปลดแอกประชาชาติประชาธิปไตยได้ก็คือ การยึดอำนาจรัฐมาจากชนชั้นผู้ปกครอง โดยการโค่นล้มอำนาจรัฐกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาของชนชั้นจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และนายทุนขุนนางเสียก่อน ประชาชนถึงจะได้รับการปลดปล่อยจากพันธนาการของระบอบกดขี่ขูดรีด⁴² เมื่อชนชั้นกรรมาชีพและพันธมิตรฝ่ายปฏิวัติได้อำนาจรัฐมาแล้ว ต้องเสริมสร้างอำนาจรัฐให้มั่นคง เพื่อก้าวไปสู่สังคมนิยมต่อไป ซึ่งภายใต้เงื่อนไขที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กำลังของชนชั้นจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง มีความเข้มแข็ง แต่กำลังของ

³⁰ เหมมาเจ็อดุง, สรณนิพนธ์ฯ, เล่ม 1 (ตอนต้น) หน้า 3-4.

⁴⁰ วิจัยสังคมไทย, หน้า 63 และ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 75.

⁴¹ วิจัยสังคมไทย, หน้า 83.

⁴² ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 77.

ประชาชนมีความอ่อนแอ⁴³ ฉันจึงให้ความสำคัญกับการสร้างแนวร่วมอันกว้างไพศาล ซึ่งประกอบด้วย⁴³ พรรคการเมืองต่าง ๆ กลุ่มการเมืองต่าง ๆ บุคคลผู้รักชาติในชนชั้นต่าง ๆ (ชนชั้นกรรมาชีพ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นนายทุนน้อย และชนชั้นนายทุนชาติ) และชนชาติต่างๆ โดยมีชนชั้นกรรมาชีพ และพรรคการเมืองของชนชั้นกรรมาชีพเป็นผู้นำ

ทัศนะของผิในการปฏิวัติก็เพื่อ สร้างประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในสังคมไทย มีเอกราชโดยสมบูรณ์และดำเนินการพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งชาติ สร้างประเทศให้มีเกษตรกรรมสมัยใหม่เพื่อความมั่งคั่งของสังคม แต่การจะดำเนินการไปได้ถึงจุดหมายนั้นมีความยากลำบาก และต้องมีความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องโดยผิกล่าวว่า

"ภารกิจอันหนักหน่วงทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ไม่อาจแก้ไขได้โดยกำลังของบุคคลและโดยกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองที่ปราศจากหลักการทางการเมือง หลักการทางจัดตั้ง และระบบการจัดตั้งที่เข้มแข็ง ฉะนั้นผู้รักชาติทุกคนจึงไม่อาจจำกัด และไม่อาจทำลายระบบพรรคการเมืองแต่ต้องเสริมความเข้มแข็งให้แก่ระบบพรรคการเมือง แน่นนอนพรรคการเมืองย่อมต้องพัฒนาจากสภาพเปะปะไปสู่สภาพมีระเบียบ และจากสภาพที่อ่อนไปสู่สภาพที่แข็ง ใครหวังจะอาศัยอำนาจรัฐไปแก้ไขปัญหาใหญ่ของประเทศแทนบทบาทการนำของพรรคการเมือง ถ้าเขาไม่มีเจตนาร้ายที่จะเผด็จอำนาจและโกงกิน เขาก็เข้าใจผิดอย่างใหญ่หลวงต่อบทบาทของพรรคการเมืองในประวัติศาสตร์ แน่นนอนมีแต่พรรคการเมืองที่มีแนวทางถูกต้อง และมีระบบการจัดตั้งเข้มแข็งเท่านั้นจึงจะผ่านการทดสอบจากประชาชน และจึงจะผ่านการทดลองจากมารสมของการต่อสู้ได้"⁴⁴

จากทัศนะของผิในแนวทางการปฏิวัตินั้น มีความแตกต่างกันในเอกสารทั้ง 2 ชิ้นของนายผิ โดยเอกสาร ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย (2502) นั้น ผิเขียนขึ้นขณะอยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเพิ่งกลับมาจากการรับการศึกษาจากสถาบันมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ กรุงปักกิ่ง จึงเขียนในลักษณะ ให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นพรรคการเมืองที่นำการปฏิวัติ

⁴³ วัจยสังคมนิยมไทย, หน้า 85.

⁴⁴ วัจยสังคมนิยมไทย, หน้า 84.

สังคมไทย⁴⁵ แต่ในเอกสารวิจัยสังคมไทย (2517) ผินเขียนขึ้นขณะอยู่ภายนอกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และมีความขัดแย้งกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในเรื่องแนวทางปฏิบัติสังคม รวมทั้งเป็นระยะเวลาห่างจากการเขียนเอกสารชิ้นแรกถึง 15 ปี ซึ่งในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ผินได้เข้ามาคลุกคลีอยู่กับปัจจัยทางการเมืองภายในเมืองมากขึ้น จึงอาจทำให้ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยเปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมพื้นฐาน ต่าง ๆ ได้แปรเปลี่ยนไปจากเมื่อต้นทศวรรษที่ 2500 ผินจึงเห็นว่าระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง และเป็นของประชาชนไม่ใช่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง น่าจะเป็นแกนนำในการต่อสู้เพื่อปฏิวัติสังคมไทยได้ดีกว่า อย่างไรก็ตามผินก็ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าหนทางการปฏิวัติสังคมไทยจะไม่จำเป็นต้องอาศัยการต่อสู้ด้วยอาวุธ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แวดล้อมของสังคมซึ่งได้แก่ ชนชั้นปกครอง ดังที่ผินระบุว่า

"หนทางของการต่อสู้เพื่อสร้างไทยใหม่ที่มีเอกราชมีประชาธิปไตยมี

อุตสาหกรรมสมัยใหม่ และเกษตรกรรมสมัยใหม่มีความเจริญมั่งคั่งและมีความเข้มแข็งนั้น ชนชั้นปกครองเป็นผู้กำหนดมากกว่าชนชั้นถูกปกครอง ถ้าชนชั้นปกครองดำเนินการต่อสู้บนวิถีทางประชาธิปไตย การต่อสู้ทางรัฐสภา ก็จะเป็นกระแสครอบงำ ถ้าชนชั้นปกครองดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธีการเผด็จการ การต่อสู้นอกสภา และการต่อสู้ด้วยอาวุธ ก็จะเป็นกระแสครอบงำ นี่เป็นกฎแห่งประวัติศาสตร์ ไม่มีใครสามารถเสกสรรรูปแบบ และหนทางของการต่อสู้ขึ้นโดยอำเภอใจได้"⁴⁶

จากข้อเขียนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผินมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากหัวต้นทศวรรษที่ 2500 ตามเอกสารปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย ซึ่งเขียนขึ้นในขณะที่เผด็จการทหารกำลังครองเมือง⁴⁷ ความรุนแรงในการปฏิวัติจึงมีสูงกว่าในปี 2517 ซึ่งผ่านพ้นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่

⁴⁵ ปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย, หน้า 96-115

⁴⁶ วิจัยสังคมไทย, หน้า 85-86

⁴⁷ คุรุสละ เอื้อศุค เผด็จการทหารปกครองเมืองไทย ช่วงสมัย 2490-14 ตุลาคม 2516 ได้ใน ลิขิต ชีระเวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 135-168.

ประชาชนร่วมกันขับไล่เผด็จการทหารออกไป และสังคมอยู่ในห้วงประชาธิปไตยแบ่งบาน⁴⁸ นายผินจึงเห็นว่าเมื่อชนชั้นปกครองเข้าสู่ในกรอบของประชาธิปไตยแล้ว การต่อสู้ปฏิวัติสังคมจึงน่าจะดำเนินไปบนวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการต่อสู้ทางรัฐสภา โดยระบบพรรคการเมืองของประชาชนที่มีการจัดตั้งอย่างเข้มแข็งแทน การต่อสู้ด้วยความรุนแรงด้วยกำลังอาวุธ

การวิเคราะห์สังคมไทย และสังคมจีน : กิ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา

จากการวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย และชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมไทยเพื่อแยกแยะหามิตรและศัตรูในการดำเนินการปฏิวัตินั้น นายผินได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของเหมา เจ๋อตุงเป็นอย่างมาก ซึ่งจากสรณนิพนธ์ของเหมา เล่ม 2 (ตอนปลาย) บทที่ว่าด้วย "การปฏิวัติของจีนกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน" (ธันวาคม 1939)⁴⁹ เหมาได้ทำการวิเคราะห์สังคมจีน โดยแบ่งเป็น 2 บท บทแรกว่าด้วยสังคมประเทศจีน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ประชาชาติจีน วิเคราะห์สังคมศักดินาในสมัยโบราณ และสรุปว่าสังคมจีนเป็นสังคมเมืองขึ้น กึ่งเมืองขึ้น และกึ่งศักดินา บทที่ 2 ว่าด้วยการปฏิวัติจีน แบ่งเป็น 7 ตอน กลางถึง เป้าหมายแห่งการปฏิวัติ การปฏิวัติที่ผ่านมา ภาระหน้าที่และพลังดันในการปฏิวัติ ลักษณะแห่งการปฏิวัติ อนาคตแห่งการปฏิวัติและภาระหน้าที่สองชั้นแห่งการปฏิวัติของจีนกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน

จากการวิเคราะห์สภาพสังคมไทยของผิน มีลักษณะสอดคล้องเช่นเดียวกับของเหมา ตั้งแต่การพรรณนาถึงสภาพประชาชาติในสังคม ตลอดจนสังคมในชุดต่าง ๆ ตั้งแต่สังคมศักดินาในสมัยโบราณ จนกระทั่งพัฒนาการมาเป็นศักดินาสมัยใหม่ ซึ่งมีชาติตะวันตกเข้ามาเปิดประเทศจนทำให้ประเทศจีนบางส่วนตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ แต่ยังคงมีรากของศักดินานิยมอยู่ เหมาได้สรุปว่าสภาพสังคมจีนในสมัยนั้น มีลักษณะสังคมเมืองขึ้น กึ่งเมืองขึ้น และกึ่งศักดินา⁵⁰

⁴⁸ ดูรายละเอียดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 "วันมหาวิปโยค" ได้ใน ลิขิต ชีวะเวส, เพลิงอ้าง, หน้า 169-197.

⁴⁹ เหมา เจ๋อตุง สรณนิพนธ์, เล่ม 2 (ตอนปลาย) หน้า 595-662.

⁵⁰ เพลิงอ้าง, หน้า 605-615.

เช่นเดียวกับผืน แต่ของเหมาเน้นลักษณะความเป็นเมืองขึ้นมากกว่า ดังนั้นเป้าหมายการปฏิวัติ ได้แก่ การโค่นล้มจักรพรรดินิยม และศักดินานิยม (เจ้าที่ดิน และนายทุนนายหน้า) และเหมาได้กำหนดลักษณะในการปฏิวัติเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นการปฏิวัติลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่ และขั้นการปฏิวัติสังคมนิยม⁵¹ ซึ่งในขั้นการปฏิวัติลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่ แม้จะเรียกชื่อต่างกัน โดสผินเรียกว่า ขั้นการปฏิวัติประชาธิปไตยประชาชาติประชาธิปไตย แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการปฏิวัติ คือ คัดค้านจักรพรรดินิยม หรือนายทุนสากล และคัดค้านพวกนายทุนเผด็จการ ซึ่งเหมาระบุว่าในขั้นนี้ เป็นการแผ้วถางทางไปสู่ขั้นสังคมนิยม

ในส่วนของการอธิบายชนชั้นในสังคมจีนนั้น เหมาได้พรรณนาไว้ในบทที่ว่าด้วย "การวิเคราะห์ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจีน" (มีนาคม 1926)⁵² ในสรณินพนธ์ของเหมาเจ๋อตุง เล่ม 1 (ตอนต้น) ซึ่งลักษณะการบรรยายชนชั้นต่าง ๆ ของผืนนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกันกับของ เหมาเจ๋อตุง โดยพิจารณาว่า จักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และนายทุนนายหน้า เป็นสาเหตุของความยากจน ล้าหลัง ของสังคม ทำให้ชาติไม่พัฒนาไปได้อย่างเต็มที่ โดยได้ยกข้อสรุปคือชนชั้นกรรมมาชีพ และชนชั้นชาวนา สำหรับชนชั้นนายทุนชาตินั้น เป็นชนชั้นที่มีลักษณะ 2 ด้าน ในบุคคลเดียวกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สามารถชักนำมาร่วมปฏิวัติได้ แต่ต้องระวังการทรยศหักหลัง ถ้าชนชั้นนี้กลับไปร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ทั้งนี้ผืนเห็นสอดคล้องกับเหมาในกรณีของแกนนำในการปฏิวัติสังคมนิยมว่าต้องเป็นชนชั้นกรรมมาชีพ⁵³ โดยมีชนชั้นชาวนาและชนชั้นกึ่งกรรมมาชีพ เป็นพันธมิตร และกำลังที่สำคัญของการปฏิวัติ

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวทางการวิเคราะห์สภาพสังคมไทยตลอดจนลักษณะแนวทางในการดำเนินการปฏิวัตินี้ ผืนได้รับอิทธิพลจากงานนิพนธ์ของเหมาเจ๋อตุง เป็นอย่างมาก

⁵¹ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 644-646.

⁵² เหมาเจ๋อตุง สรณินพนธ์, เล่ม 1 (ตอนต้น) หน้า 3-22.

⁵³ เหมาเจ๋อตุง สรณินพนธ์, เล่ม 2 (ตอนปลาย) หน้า 647.

* ชนชั้นกึ่งกรรมมาชีพในทัศนะของเหมา แบ่งเป็น 5 ชนิด คือ ชาวนามีที่นาทำเอง ชาวนาจน หักถดถอย นั้งงานร้านค้า และพวกค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เหมาให้ความสำคัญกับชาวนาจน และชาวนากึ่งมีนาทำเอง เพราะเป็นมวลชนที่มีจำนวนมากที่สุดในชนบท - ผู้เขียน

ในการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยตลอดจนการกำหนดรูปแบบขั้นตอนการปฏิบัติสังคมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในขณะนั้น สาเหตุที่ผิวนับแนวคิดของเหมาเจ๋อตุงมาใช้ในงานวิเคราะห์สังคมไทยนั้น น่าจะพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2497-2500 นายผิน ได้รับการศึกษาทางด้านมาร์กซิสม์ จากสถาบันมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ที่ปักกิ่ง โดยได้ศึกษาสรณิพนธ์นิพนธ์ทั้ง 8 เล่ม ของเหมาเจ๋อตุงอย่างละเอียด ประการต่อมา จากการที่ ผิน ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมจีน พบว่าทั้งประเทศจีนและไทยต่างก็ถูกต่างชาติบีบบังคับให้เปิดประเทศทำสัญญาที่เสียเปรียบ ต้องเสียดินแดนบางส่วนรอบประเทศไปให้แก่จักรวรรดินิยม ระบบศักดินานิยมยังคงครอบงำสังคมอยู่ แม้ว่าประเทศทั้งสองจะผ่านการปฏิวัติล้มล้างอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชมาแล้วก็ตาม (ประเทศจีนปฏิวัติปี 2454 และประเทศไทยปฏิวัติปี 2475) ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงอาจจะมีผลต่อแนวความคิดของผินให้สร้างสรรคงานวิเคราะห์สังคมไทย ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานวิเคราะห์สังคมจีนของเหมาเจ๋อตุงก็เป็นได้

บทวิจารณ์ แนวคิดว่าด้วย กังเมืองขึ้น กังศักดินา

อิทธิพลของแนวคิด กังเมืองขึ้น กังศักดินา การวิเคราะห์สังคมไทยว่าเป็นสังคม กังเมืองขึ้น กังศักดินานั้น ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี 2493 ในงานของอรุณีย์ พรหมชมภู ชื่อว่า "ไทยกังเมืองขึ้น" จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาชน ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ที่ใช้พิมพ์เผยแพร่งานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อรุณีย์ พรหมชมภู หรือ อุดม ศรีสุวรรณ⁵⁴ อดีตกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเคยเดินทางไปช่วยพรรคคอมมิวนิสต์จีนรบกับญี่ปุ่น ในสมัยก่อนที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนจะได้ทำการปฏิวัติสังคมจีน (พ.ศ. 2492) อุดมได้สมัครเป็นสมาชิก

⁵⁴ "อุดม ศรีสุวรรณ งานแนวร่วม และงานในเมือง" ใน ตะวันใหม่ ปีที่ 4 (23 มีนาคม 2524) หน้า 20 และ นภาพร อติวานิชยพงศ์ "พัฒนาการ แนวความคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่ 2475-ปัจจุบัน" ใน สำรวจกระแส 5 ปี เศรษฐศาสตร์การเมืองไทย (2529) (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

พรรคคอมมิวนิสต์จีน และศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์ กับ ทฤษฎีการวิเคราะห์สังคมในช่วงที่อยู่ประเทศจีน จึงเป็นไปได้ว่าอุดมจะได้รับแนวคิดในการวิเคราะห์สังคมไทยจากเหมา เจ๋อตุงในการวิเคราะห์สังคมจีน

ก่อนหน้าของไทยกึ่งเมืองขึ้นของอุดม ศรีสุวรรณ นั้น ได้เคยมีเอกสารวิเคราะห์ว่าสังคมไทยเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ปรากฏขึ้นในเอกสารภาษาจีนที่ค้นได้จากผู้ต้องหาคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2473 เนื้อหาในเอกสารประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประเทศสยาม และส่วนหลังเป็นการจำแนกชนชั้นของประเทศสยาม เอกสารดังกล่าวใช้กันในหมู่ผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์สยามรุ่นแรก ซึ่งเป็นคนจีน⁵⁵

ตั้งแต่องานไทยกึ่งเมืองขึ้นของอุดม ศรีสุวรรณ แนวคิดการวิเคราะห์สังคมไทยว่าเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา นั้น ได้มีอิทธิพลในการวิเคราะห์สังคมไทยมาเบ็ดเตล็ดร่วม 30 ปี ระหว่างเวลานั้นได้มีงานของบุคคลอื่น ๆ ออกมาเผยแพร่อีกหลายคน ไม่ว่าจะเป็น พัทธนา รักษาสัตว์ หรือ สุกัทร สุนทรวิภาที (วิเคราะห์เรื่องชนชั้นของสังคมไทยปัจจุบัน - 2495) จิตร ภูมิศักดิ์ (โฉมหน้าศักดินาไทย - 2500) เรือง เมฆไพบูลย์ (วิวัฒนาการแห่งสังคมสยาม ภาคต้น - 2504) ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ (ความด้อยพัฒนาของการเปลี่ยนแปลงในชนบท - 2522) ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (ระบบเศรษฐกิจไทยกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา - 2522) เป็นต้น บรรดางานเขียนเหล่านี้แม้บางงานจะไม่ได้สรุปว่า สังคมไทยเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา แต่ก็ได้อธิบายสภาพสังคมโดยยึดหลักแนวคิดของเหมา เจ๋อตุงมาเป็นแบบอย่างในการนำเสนอ

⁵⁵ ภาพร อติวานิชยพงศ์, อ้างแล้ว, หน้า ก 1/31.

สำหรับงานของผิน ที่วิเคราะห์สังคมไทย 2 ชิ้น คือ ปัญหาการปฏิบัติประเทศไทย (2502)⁵⁶ และวิจัยสังคมไทย (2517)⁵⁷ นั้น งานชิ้นแรกไม่เคยมีใครทราบว่าเป็นงานเขียนของผิน บัวอ่อน แต่ทราบกันโดยทั่วไปว่างานชิ้นนี้เป็นของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เพราะปรากฏเป็นรูปเล่มในลักษณะคัมภีร์ที่นำการปฏิบัติของพรรค ที่สมาชิกพรรคใช้พกประจำตัว เพื่อศึกษาในยามว่าง โดยไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่งหนังสือไว้ สำหรับงานวิจัยสังคมไทยใช้ชื่อผู้แต่งว่า อำนวย สุทธิวัฒน์ เป็นงานเขียนที่เผยแพร่อยู่ในวงแคบเท่านั้น ไม่ได้เผยแพร่ไปทั่ว เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวผินถูกโจมตีจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยว่าเป็นลัทธิแก้ว และถูกกล่าวหาว่าเป็นสายให้เจ้าหน้าที่ทางการ งานเขียนของผินในช่วงเวลาดังกล่าว จึงถูกโจมตีจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

แนวคิดที่ว่าสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา นั้นได้มีอิทธิพลครอบงำในการวิเคราะห์สังคมไทยมาตลอด จนกระทั่งปี 2524 จึงได้เริ่มปรากฏความขัดแย้งในการวิเคราะห์สังคมไทย ออกจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเอง โดยปรากฏบทความของ ชีรยุทธ บุญมี^{*} ซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติ รักประชาธิปไตย (กป.ชป.) และมี อุดม ศรีสุวรรณ เป็นประธานกรรมการ ฯ โดยองค์การนี้

⁵⁶ งานเขียน "ปัญหาการปฏิบัติประเทศไทย" ได้รับการบอกเล่าจากผิน บัวอ่อน โดยตรงว่า เป็นผลงานของเขาในช่วงปฏิบัติงานให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (สัมภาษณ์ ผิน บัวอ่อน, วันที่ 12 กรกฎาคม 2537)

⁵⁷ งานเขียน "วิจัยสังคมไทย" มีเนื้อความในเอกสารในลักษณะเดียวกันกับปัญหาการปฏิบัติประเทศไทย เพียงแต่งานวิจัยสังคมไทยมีเนื้อหาที่เพิ่มเติมละเอียดกว่าไปจนถึงปี 2517 นอกจากนี้ได้รับการสนับสนุนจาก จรัส รัตนาวรรณ ซึ่งเป็นผู้พิมพ์หนังสือหลายเล่มของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเป็นผู้พิมพ์หนังสือที่ ผิน บัวอ่อน เขียนด้วย (สัมภาษณ์ จรัส รัตนาวรรณ, วันที่ 15 กันยายน 2538)

^{*} ชีรยุทธ บุญมี อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย แกนนำขบวนการนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เข้าป่าไปร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เมื่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ผู้เขียน

เป็นองค์กรงานด้านแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย บทความของธีรยุทธ ชื่อ "ปฏิวัติยุคใหม่" (2524)⁵⁸ ในทรนระณะใหม่ของธีรยุทธ วิเคราะห์สังคมไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงของสังคม 3 ขั้นตอนได้แก่ สังคมศักดินาไทยสมัยโบราณ สังคมไทยในช่วงที่สัมพันธ์กับจักรพรรดินิยมในยุคล่าเมืองขึ้น (ตั้งแต่ปี 2398 จนถึงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยธีรยุทธระบุว่า ในช่วงนี้สังคมไทยคล้ายกับที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยวิเคราะห์ไว้ตามสังคมจีนคือ กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา)⁵⁹ และสังคมไทยในยุคจักรพรรดินิยมสมัยใหม่ ซึ่งธีรยุทธระบุว่าในช่วงนี้ไทยได้ถูกผูกมัดทางเศรษฐกิจการเมืองและการทหาร กับประเทศจักรพรรดินิยม โดยประเทศจักรพรรดินิยมได้สร้างเครือข่ายของระบบทุนนิยมโลกที่มีจักรพรรดินิยมเป็นศูนย์กลางเป็นผลให้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งไทยเปลี่ยนเป็นทุนนิยมเต็มตัว หรือเกือบเต็มตัว⁶⁰ และธีรยุทธได้ลงความเห็นว่ "สังคมไทยปัจจุบันมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งทุนนิยม-กึ่งศักดินา ที่เป็นเมืองพึ่ง หรือเมืองขึ้นสมัยใหม่ของจักรพรรดินิยม และเป็นสังคมที่กำลังก้าวไปสู่สังคมทุนนิยมในอัตราที่รวดเร็วขึ้นทุกขณะ"⁶¹ อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติสังคมในทรนระณะของธีรยุทธ ก็ยังคงมีเป้าหมายเช่นเดียวกับสังคมสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ได้แก่ จักรพรรดินิยม ทุนนิยม และศักดินานิยม โดยธีรยุทธให้ความสำคัญกับทุนนิยมผูกขาดว่าเป็นจุดหมายใหญ่ ที่ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง ส่วนกลุ่มปฏิวัติยังคงมีทรนระณะเช่นเดียวกับกลุ่มที่วิเคราะห์สังคมว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา โดยธีรยุทธเรียกการปฏิวัติในขั้นต้นก่อนจะถึงขั้นการปฏิวัติสังคมนิยมว่า "การปฏิวัติประชาธิปไตยประชาธิปไตยยุคใหม่"⁶²

⁵⁸ ธีรยุทธ บุญมี, "ปฏิวัติยุคใหม่", ใน ตะวันใหม่ ปีที่ 7 (30 มกราคม 2524), หน้า 24-33.

⁵⁹ เฟื่องอ้าง, หน้า 27-28.

⁶⁰ เฟื่องอ้าง, หน้า 28-30.

⁶¹ เฟื่องอ้าง, หน้า 30.

⁶² เฟื่องอ้าง, หน้า 30.

อย่างไรก็ตามมีผู้วิเคราะห์ว่า บทความเรื่องปฏิวัติยุคใหม่ของธีรยุทธนี้ ไม่น่าที่ ธีรยุทธจะกระทำได้โดยเอกเทศ เพราะช่วงนั้นยังมีตำแหน่งเป็นเลขานุการ กป.ชป.อยู่ ประกอบ กับธีรยุทธให้ความเคารพนับถือต่อ อุดม ศรีสุวรรณ ดังนั้นเนื้อหาของแนวคิดที่เสนอออกมาจึงน่าจะเป็นการคุยกันของคนใน กป.ชป. หรือผู้ให้ชัดเจนลงไปก็คือแนวคิดและแนวทางที่อุดม ศรีสุวรรณ ต้องการเสนอนั่นเอง^{๕๓} จากตรศนะดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า อุดม ศรีสุวรรณ มีแนวโน้มที่จะยอมรับบทเรียนจากการปฏิวัติที่ผ่านมา แล้วนำมาปรับใช้กับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปภายในประเทศไทยมากกว่าที่จะยึดติดอยู่กับบทเรียนจากประเทศจีนตามที่ตนเขียนไว้ใน "ไทยกึ่งเมืองขึ้น" คาดว่าความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปของอุดม น่าจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจากบทเรียนความล้มเหลวที่ผ่านไปทีละวันของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่นเดียวกับตรศนะของ ผิน บัวอ่อน ในเรื่อง การวิเคราะห์สังคมไทย กาลเวลาที่ผ่านไปมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทำให้มุมมองวิเคราะห์สังคมไทย จากเดิมที่สรุปไว้ว่าเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว โดยผิน วิเคราะห์สังคมไทยปัจจุบัน (ปี 2539) ว่ากำลังอยู่ในระยะเปลี่ยน ผ่านจากสังคมกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา เข้าสู่สังคมทุนนิยมอย่างเต็มตัว แต่ยังคงต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทุนสากล ซึ่งมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ไม่ใช่จักรวรรดินิยมประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่เป็นทุนข้ามชาติขนาดใหญ่ (บริษัทข้ามชาติ) ดังนั้นทัศนะของผินในการวิเคราะห์สังคมไทยในปัจจุบันจึงน่าจะสอดคล้องกับการวิเคราะห์สังคมไทยของธีรยุทธ บุญมี และอุดม ศรีสุวรรณ ที่ปรับเปลี่ยนไป

ทั้งนี้หลังจากกระแสการวิเคราะห์สังคมไทย ของธีรยุทธ บุญมี ได้เผยแพร่ออกมาแล้วก็ได้ส่งผลกระทบต่อประการ ประการแรก เกิดความขัดแย้งภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ระหว่างศูนย์การนำรุ่นเก่าที่ยังยึดการวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทยว่าเป็น กึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา กับกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้แก่นักศึกษาปัญญาชนที่หลบหน้การปราบปรามของ ฝ่ายเผด็จการชนชั้นปกครองเมื่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เข้าไปเข้าร่วมปฏิบัติงานกับพรรคฯ

^{๕๓} "อุดม ศรีสุวรรณ งานแนวร่วม และงานในเมือง" ใน ตะวันออก ปีที่ 4 (23 มีนาคม 2524) หน้า 24.

*บทวิเคราะห์สังคมไทยในปัจจุบันของผิน จะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ว่าด้วยสังคมนิยมในอุดมคติของ ผิน บัวอ่อน

ความขัดแย้งภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยว่าด้วยการวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย

ภายหลังจากธีรยุทธ บุญมี ได้เสนอบทวิเคราะห์สังคมไทยในทศวรรษใหม่ว่าเป็น "สังคมกึ่งทุนนิยม กึ่งศักดินา ที่เป็นเมืองพึ่งหรือเมืองขึ้นสมัยใหม่ และกำลังก้าวเข้าสู่สังคมทุนนิยมอย่างรวดเร็วก่อนหน้านี้" หรือที่เรียกสั้นๆว่า "กึ่งศักดินาทุนนิยมเมืองขึ้น" เมื่อปี 2524 นั้น ได้เกิดปฏิวิธิภาษาในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั่นคือ หลังจากที่ขาดการจัดประชุมสมัชชาพรรคมาหลายปี ทางศูนย์การนำของพรรคจึงได้ให้สัญญาณลงมาว่าจะจัดประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ขึ้น ทั้งนี้ก่อนหน้าที่จะจัดประชุมสมัชชาพรรคฯ ทางศูนย์การนำได้จัดทำเอกสารเผยแพร่ในต้นเดือนมีนาคม 2525 ชื่อ "เส้นทางสังคมไทย"^{๘๘} ซึ่งเป็นเอกสารชุดวิจยลักษณะสังคมไทย และสรุปว่าสังคมไทยยังเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา และใช้เอกสารดังกล่าวประกอบการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 เดือนมีนาคม-เมษายน 2525 เอกสารเส้นทางสังคมไทยนี้ ผู้วิจยเอกสารได้วิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย^{๘๙} เช่นเดียวกับที่ผินวิเคราะห์ไว้ในเอกสารปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย ซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นนำของพรรคในการปฏิวัติมาตั้งแต่ปี 2502 แต่ได้ขยายขอบเขตการวิจยให้ไกลขึ้นจนถึงปี 2524 นอกจากนี้ ผู้วิจยยังได้เพิ่มบทที่ว่าด้วยการผลิตแบบทุนนิยม ในสังคมปัจจุบันโดยยอมรับว่าทุนนิยมได้ขยายตัวมาตั้งแต่ปี 2503 ที่รัฐมีการส่งเสริมการลงทุนขนาดใหญ่^{๙๐} แต่รูปแบบการผลิตศักดินายังครองฐานะเหนือกว่ารูปแบบการผลิตทุนนิยม สังคม

^{๘๘} เอกสารชิ้นนี้ ภายหลังจากได้จัดพิมพ์เป็นหนังสือโดยกลุ่มวิจยสังคมไทย 25 ใช้ชื่อหนังสือว่าเส้นทางสังคมไทย โดยสำนักพิมพ์มิตรใหม่เมื่อปี 2526 - ผู้เขียน

^{๘๙} เส้นทางสังคมไทย, หน้า 228-237.

^{๙๐} เส้นทางสังคมไทย, หน้า 77.

ยังมีได้ก้าวพ้นระยะผ่านจากศักดินาสู่สังคมนิยม⁷⁰ เอกสารดังกล่าวจึงสรุปว่าสังคมนิยมเป็นสังคมนิ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ดังเช่น เอกสารปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย

ผลจากการจัดประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 นั้นได้ส่งผลแตกแยกภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด⁷¹ โดยปัญหาแห่งความแตกแยกของพรรคที่สำคัญก็คือ ประเด็นในการตีความลักษณะของสังคมนิยม โดยศูนย์กลางการนำของพรรค ได้แก่ บรรดากรรมการกลางกรรมการเมือง เห็นว่าสังคมนิยมยังมีลักษณะ กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา แต่บรรดาปัญญาชนที่หนีเข้าป่ามาร่วมกับพรรคเมื่อเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เห็นด้วยกับแนวคิดของธีรยุทธ บุญมี ที่ว่าสังคมนิยมมีลักษณะ กึ่งศักดินา-ทุนนิยมเมืองขึ้นนั่นคือ เห็นว่าสังคมนิยมเข้าสู่สังคมนิยมแล้ว ฉะนั้นเป้าหมายการปฏิวัติต้องโค่นล้มทุนนิยมผูกขาดเป็นหลัก และการดำเนินการปฏิวัติต้องเน้นการใช้แนวร่วมในเมือง ทั้งนี้เพียง อุดม ศรีสุวรรณ กรรมการกลางของพรรคเพียงคนเดียวที่เห็นด้วยกับพรรคชนะใหม่ และแสดงความขัดแย้งกับศูนย์กลางการนำพรรค⁷² โดยปฏิเสธแนวคิดแบบเก่าที่เห็นว่าสังคมนิยมเป็นสังคมนิ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ตามเอกสารปัญหาการปฏิวัติประเทศไทย ซึ่งตามแนวคิดนี้ต้องใช้แนวทางการปฏิวัติตามทฤษฎีของเหมาเจ๋อตุง คือ ชนบทล้อมเมือง ผลจากความขัดแย้งดังกล่าว โดยที่ศูนย์กลางการนำพรรคยังคงยึดมั่นในแนวคิดดั้งเดิม ทำให้เกิดความแตกแยกภายในพรรค

⁷⁰ เส้นทางสังคมนิยม หน้า 301-303 ได้มีผู้เสนอ (พรชัย คุ่มทวีพร) ว่าในการที่จะพิจารณาสังคมนิยมระยะผ่านนั้น อาจสรุปได้ว่าต้องดูจากคนที่กุมอำนาจรัฐว่าในขณะนั้นเป็นใคร ถ้านายทุนกุมอำนาจรัฐ สังคมนิยมก็ถูกครอบงำด้วยวิถีการผลิตแบบทุนนิยม แต่ถ้าสังคมนิยมถูกครอบงำด้วยอำนาจทางการเมืองแบบศักดินาอยู่ สังคมนิยมนั้นก็จะเป็นระบบศักดินา อ้างจาก "ทศวรรษ 14 ตุลา กับความคิดในการวิเคราะห์สังคมนิยม" ใน คลื่นแห่งทศวรรษ เนื่องในวาระครบรอบสิบปีสิบสี่ตุลา, บรรณาธิการผู้รวบรวม บัณฑิต ธรรมศิริรัตน์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอดิชั่น เพรสโพลิตัน, 2526), หน้า 272.

⁷¹ ดูรายละเอียดความขัดแย้งของการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 ได้ใน ธิดา ถาวรเศรษฐ์ และ น.พ. เหวง โตจิราการ, ปาแตกความเป็นจริงของการประชุมสมัชชาครั้งที่ 4 ของพคท. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2526)

⁷² เฟื่องอ้าง, หน้า 116 และ พ.เมืองชมพู, สู่สมรภูมิภูพาน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2532), หน้า 377-392.

บรรดาสมาชิกพรรคเป็นจำนวนมากที่ปฏิเสธแนวคิดดั้งเดิมได้ทยอยกันออกจากป่า เข้าสู่เมือง เป็นผลให้กำลังของพรรคคอมมิวนิสต์อ่อนแอลงในที่สุด

ความขัดแย้งระหว่าง ผิน กับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

1) ว่าด้วยแนวคิดลักษณะประชาชาติ

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นครั้งแรก โดยสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทย ดังนั้นระดับนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจึงประกอบไปด้วยลูกจีนที่นิยม เหมา เจ๋อตุง และยึดเอาทฤษฎีการปฏิวัติของเหมา เจ๋อตุง เป็นแม่แบบในการปฏิวัติสังคมไทยอย่างเคร่งครัด⁷³ ปี พ.ศ. 2504 นายผิน ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการกลางในคณะกรรมการกลางของพรรค และเป็นเลขาธิการ ในสำนักงานเลขาธิการของพรรค เห็นว่าสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่เป็นแกนนำในช่วงเวลาดังกล่าว มีแต่ลูกจีนที่เป็นอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน สาขาประเทศไทย ส่วนลูกไทยได้เป็นแค่สมาชิกพรรคระดับธรรมดาเท่านั้น ฉะนั้นจึงควรที่จะได้ยกระดับสมาชิกพรรคที่เป็นลูกไทย หรือ คนเชื้อสายไทยให้มีตำแหน่งในระดับนำขึ้นมาบ้าง ดังนั้นในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 3 ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปีพ.ศ. 2504 ผิน และ รวม วงศ์พันธ์ ได้เสนอให้สร้างพรรคใน "ลักษณะประชาชาติ" ขึ้นมา⁷⁴ ลักษณะประชาชาติ คือ การมีสมาชิกพรรคที่มาจากชนพื้นเมืองในประเทศ นั่นคือ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยควรมีคนไทยเป็นสมาชิกพรรคในระดับแกนนำ ในฐานะที่เป็นพรรคปฏิวัติในประเทศไทย แต่ที่ผ่านมามีสมาชิกระดับนำส่วนใหญ่เป็นลูกจีน อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนสาขาประเทศไทย ผิน และ รวม วงศ์พันธ์ เสนอให้พรรคดำเนินการให้มีลักษณะประชาชาติใน 2 ประการด้วยกัน ได้แก่

ประการแรก ทำให้ชวชนา กรรมกร เข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคเพิ่มมากขึ้น และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของพรรค

⁷³ ชิดา ถาวรเศรษฐ และ น.พ. เหวง โตจิราการ, อ้างแล้ว, หน้า 146-147.

⁷⁴ สัมภาษณ์ ผิน บัวอ่อน, วันที่ 15 สิงหาคม 2537.

ประการที่สอง ให้ปรับเปลี่ยนศูนย์การนำให้เป็นลูกไทยเพิ่มขึ้น

ซึ่งฉันอ้างว่า การสร้างให้พรรคคอมมิวนิสต์มีลักษณะประจำชาตินี้มีที่มาจาก การประชุมของสากลที่ 3 (Third International) และได้รับการยอมรับจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดสในช่วงปี พ.ศ. 2496-2497 (ขณะฉันศึกษาอยู่ที่กรุงปักกิ่ง) พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เสนอหนทางในการที่จะปฏิบัติสังคมนิยมได้ นั้น จะต้องทำให้พรรคมีลักษณะเป็นพรรคประจำชาติ จึงจะสามารถรวบรวมแนวร่วมภายในชาติเพื่อโค่นล้มจักรพรรดินิยม สักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางได้

ในช่วงแรกของการเสนอ "ลักษณะประจำชาติ" ภายในพรรคของ ฉัน กับ รวมวงศ์พันธ์ นั้น บรรดาศูนย์การนำที่เป็นลูกจีน ต่างก็ไม่ได้แสดงท่าทีต่อต้านออกมาต่ออย่างใด เนื่องจากข้อเสนอลักษณะประจำชาติได้รับความเห็นชอบจากวิรัช อังคกาวร กรมการเมืองของพรรคซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลหนึ่งในพรรค นอกจากนี้ทางพรรคคอมมิวนิสต์จีนเองก็สนับสนุนข้อเสนอดังกล่าวด้วย⁷⁵ แต่ภายหลังจนกระทั่งปี พ.ศ. 2510 กระแสปฏิวัติวัฒนธรรมจากจีนได้จู่โจมเข้าสู่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้บรรดาศูนย์การนำที่เป็นลูกจีนในพรรคดำเนินการกวาดล้างความคิดที่จะทำให้พรรคมีลักษณะประจำชาติ และทำการกดลูกไทยในพรรคไว้ไม่ให้ขึ้นมาสู่ศูนย์การนำได้ เริ่มด้วยในการประชุมคณะกรรมการกลางชุดที่ 3 ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2510⁷⁶ คณะกรรมการกลางพรรคเห็นว่าการเน้นลักษณะประจำชาติมากเกินไป เป็นการลดลักษณะชั้นชั้นของพรรค และเป็น การเปิดโอกาสให้แก่คนที่มีความคิดชาตินิยมคับแคบเข้ามามีอิทธิพลภายในพรรค จึงทำให้ความพยายามที่จะสร้างพรรคให้มีลักษณะประจำชาติต้องถูกยกเลิกไป และเน้นให้พรรคต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธในชนบทเช่นเดิม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 3 ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งรวมทั้งความขัดแย้งของฉันเองด้วยแล้ว ได้เกิดการแตกแยกเป็นสามกลุ่มด้วยกันคือ⁷⁷

⁷⁵ สัมภาษณ์ ฉัน บัวอ่อน, วันที่ 15 สิงหาคม 2537.

⁷⁶ ทิพย์พาพร เทศเรียน, พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และพรรคคอมมิวนิสต์จีน: ศึกษาความสัมพันธ์ทางอุดมการณ์ในช่วงปี 1969-1982 (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 13.

⁷⁷ ชิดา ถาวรเศรษฐ์ และ น.พ.เหวง โตจิราการ, อ้างแล้ว, หน้า 148-149.

กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่ ศูนย์การนำของพรรค ซึ่งประกอบด้วยลูกจีนเป็นส่วนใหญ่ที่อุดม
ในแนวทางความคิดว่าด้วยการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

กลุ่มที่สอง ได้แก่ บรรดาลูกไทยในพรรคที่เสนอให้พรรค เป็นลักษณะประชาชาติ
โดยได้ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยชาติที่สองจนถึงสมัยชาติสาม

กลุ่มที่สาม ได้แก่ สมาชิกพรรคที่นิยมเวียดนาม กลุ่มนี้มีบทบาทน้อย แต่ได้รับแรง
กดดันและอิทธิพลจากพรรคลาวของของเวียดนาม และวิเคราะห์สังคมไทยว่าเป็น "เมืองขึ้นใหม่"
เช่นเดียวกับเวียดนาม

ต่อมาเมื่อกระแสปฏิวัติวัฒนธรรมเข้าสู่อิทธิพลฝ่ายลูกจีน ในพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง
ประเทศไทย จึงได้กำจัดอิทธิพลของฝ่ายเวียดนามและทำลาย พวกที่เสนอลักษณะประชาชาติไทย
ลงไป อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผินจะถูกกล่าวหาจากศูนย์การนำพรรคว่า การเสนอปัญหาทำพรรค
ให้เป็นลักษณะประชาชาตินั้นเป็นลัทธิแก่ และมีความมึนใหญ่ใฝ่สูงก็ตาม ในปี 2511 ผินก็ได้แสดง
การคัดค้านปัญหาดังกล่าวออกมาจากที่คุมขังว่า "การทำพรรคให้มีลักษณะประชาชาตินั้น มิใช่เพื่อ
กีดกันลูกหลานจีน แต่เพื่อทำพรรคให้เป็นลักษณะมวลชน และเป็นลักษณะสู้รบ"^{๖๘}

2) ว่าด้วยแนวทางการต่อสู้

แนวทางต่อสู้ของขบวนการสังคมนิยมสากล ในการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น ตาม
แนวทางของมาร์กซิสต์ได้ก่อให้เกิดการตีความแนวทางการต่อสู้ออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทาง
สันติ และแนวทางรุนแรง

แนวทางสันติ เป็นแนวทางการต่อสู้ให้ได้อำนาจรัฐด้วยการต่อสู้อย่างสันติ
และผ่านทางรัฐสภา การใช้กำลังอาจมีได้แต่เพียงส่วนน้อย ได้แก่ วิถี การนัดหยุดงาน
การเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรมต่างๆ โดยเชื่อว่า สังคมนิยมจะเปลี่ยนไปเป็นสังคมนิยมอย่าง
ค่อยเป็นค่อยไปในตัวของมันเอง โดยชนชั้นกรรมาชีพจะได้อำนาจรัฐอย่างสมบูรณ์ในที่สุด ผู้ที่
นิยมในแนวนั้นได้อ้างคำแถลงของมาร์กซ์ในที่ประชุมใหญ่ขององค์การคอมมิวนิสต์สากลที่ กรุงเฮก

^{๖๘} อานาจ สุทธิวัฒน์, การต่อสู้สองแนวทาง, หน้า 38.

เมื่อปี พ.ศ. 2415⁷⁰ ซึ่งกล่าวในทำนองว่าบางประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือ เนเธอร์แลนด์ อาจจะมีบรรลุดังเป้าหมายสังคมนิยมได้โดยสันติวิธี เนื่องจากมีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมบริสุทธ์ที่การเปลี่ยนแปลงสังคมไม่จำเป็นต้องทำลายกลไกระบบราชการและทหาร จึงมีข้อบกพร่องในการปฏิบัติทำลายล้างระบบทุนนิยมในบางประเทศ

แนวทางรุนแรง หรือ แนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธ ซึ่งทั้งเลนินและเหมาเจ๋อตง เห็นว่าแนวทางที่มาร์กซ์กำหนดไว้เป็นแนวทางต่อสู้ด้วยอาวุธ การปฏิบัติด้วยกำลังอาวุธ เป็นวิถีทางที่ถูกต้องแต่เพียงหนทางเดียวที่จะยึดอำนาจรัฐและสร้างสรรค์สังคมใหม่ได้

สำหรับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีจุดกำเนิดมาจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน สาขาประเทศไทย และตลอดเวลาที่ผ่านมาระดับแกนนำประกอบด้วยลูกจีนและลูกครึ่งจีน-ไทย ตลอดจนส่วนใหญ่ ได้รับการศึกษาจากสถาบันมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ ที่กรุงปักกิ่ง จึงทำให้แนวทางการปฏิบัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้รับอิทธิพลอุดมการณ์จากจีนมาตั้งแต่ต้น แนวทางรุนแรงต่อสู้ยึดอำนาจรัฐด้วยกำลังอาวุธ จึงได้รับการยอมรับจากศูนย์กลางของพรรคมาโดยตลอด ขณะเดียวกันก็ได้แสดงทัศนะคัดค้าน แนวทางรัฐสภาหรือแนวทางสันติมาตลอดเวลาด้วย

แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะยึดแนวทางรุนแรงต่อสู้ด้วยอาวุธเป็นแนวทางในการปฏิวัติสังคมไทยก็ตาม แต่ก่อนหน้านั้นนายผินขณะที่ยังคงปฏิบัติงานอยู่ในพรรค ได้พยายามคัดค้านแนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธมาโดยตลอด⁸⁰ เพราะเห็นว่าสถานการณ์และสภาพของพรรคเองยังไม่พร้อมที่จะได้ชัยชนะด้วยกำลังอาวุธ และเสนอให้พรรคทำแนวร่วมกับชนชั้นต่างๆเพิ่มขึ้น เพื่อดำเนินงานในเมืองมากกว่าการใช้กำลังต่อสู้ อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ผินถูกจับในปี 2510 แล้วก็ไม่มีผู้ใดเป็นแกนหลักที่จะคัดค้านการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธอีก และพรรคโดยศูนย์กลางได้ใช้วิธีการรุนแรงในการปฏิบัติเพื่อยึดอำนาจด้วยการทำสังคราม

⁷⁰ น. ชลชนุศม์, วิวัฒนาการของมาร์กซิสม์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกล็ดไทย, 2517),

หน้า 38.

⁸⁰ สัมภาษณ์ ผิน บัวอ่อน, วันที่ 12 กรกฎาคม 2537.

ประชาชนตามลัทธิเหมาอย่างจริงจังและกว้างขวางมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511^{๑๑}

หลังจากถูกทางการจับกุมและปล่อยตัวแล้ว ฉันก็ไม่ได้กลับเข้าไปยังพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีก แต่ยังคงคัดค้านการใช้ความรุนแรงในการยึดอำนาจรัฐของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยในช่วงปี 2517-2519 ฉัน โดยนามแฝง อำนาจ สุทธิวิวัฒน์ ได้เขียนวิจารณ์การปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ลงในเอกสารต่าง ๆ นอกจากนี้ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพรรคแล้วยังเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานของพรรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นอย่างมาก จนระดับศูนย์การนำต้องออกมาเขียนเอกสารตอบโต้

ฉันได้เริ่มวิจารณ์ข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานในเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผ่านงานเขียน "แนวทาง 14 ตุลาคมเจริญ"^{๑๒} ฉันชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการดำเนินงานแนวทางการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาและนักเรียน และเสนอแนะหนทางปฏิบัติให้แก่ ขบวนการนักเรียนนักศึกษาที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม หนังสือดังกล่าวถูกโจมตีจากพรรคว่าเป็นพวกลัทธิแก่ที่เสนอแนวทางสันติหรือแนวทางรัฐสภาเพื่อยับยั้งการดำเนินงานของนักศึกษา และพรรคได้ออกวิทฤษฎ์ประณามฉันว่า การที่เสนอการปฏิรูปแทนการปฏิวัติ คัดค้านยับยั้งทำลาย การปฏิวัติเป็นการรับใช้ชนชั้นปกครอง^{๑๓} จากหนังสือดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ฉัน เชื่อว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยปฏิบัติงานในเมือง ในลักษณะที่พยายามปลุกเร้า ให้นักศึกษาคำเนิการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง ถ้าเหตุการณ์ในเมือง ก้าวไปสู่ความรุนแรง ถึงขั้นการเผชิญหน้าด้วยอาวุธระหว่าง 2 ฝ่ายแล้ว ผลการต่อสู้จะออกมาในรูปแบบที่ตรงข้ามกับเหตุการณ์

^{๑๑} รัศมี ศรีวรพงษ์พันธ์, อิทธิพลทางอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 164.

^{๑๒} แนวทาง 14 ตุลาคมเจริญ (กรุงเทพฯ: องค์การบริหารองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517)

^{๑๓} อำนาจ สุทธิวิวัฒน์, การต่อสู้สองแนวทาง (กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2518, หน้า 76-97.

14 ตุลาคม 2516 ซึ่งหมายความว่ากลุ่มนักศึกษาบรรดาแกนนำการต่อสู้ ไม่อาจจะดำรงชีวิตอยู่ในเมืองได้ หนทางเดียวคือการหนีเข้าป่าไปพร้อมกับกองกำลังติดอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างเต็มตัว ซึ่งก่อนหน้านี้ นักศึกษาบางคนอาจเป็นเพียงปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม โดยไม่เคยมีความคิดนิยมลัทธิมาร์กซิสม์แต่อย่างใด ซึ่งจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ได้เกิดเหตุการณ์ปราบปรามอย่างรุนแรงเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้บรรดานักศึกษาต้องหนีเข้าป่าไปพร้อมกับกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

นอกจากนี้ ฉันได้กล่าววิจารณ์การทำงานของกลุ่มที่เขาเรียกว่าพวก "ซ้ายจัด" ว่านิยมความรุนแรงมีการดำเนินงานในเมืองที่ไม่ถูกต้องไว้ในงานเขียนที่สำคัญ ได้แก่ "การต่อสู้สองแนวทาง" ซึ่งได้วิจารณ์การทำงานของพวก "ซ้ายจัด" ไว้ดังนี้^{๕๔} พวกซ้ายจัดแยกแยะชนชั้นไม่ออกระหว่างมิตรหรือศัตรูทำให้แสดงท่าทีศัตรูต่อชนชั้นที่ควรจะสามัคคีไว้ ปัจจุบันการปฏิวัติอยู่ในขั้นปฏิวัติประชาธิปไตยจำเป็นต้องสามัคคีนายทุนไว้ แต่พวกซ้ายจัดกลับไปโจมตีนายทุนซึ่งกรณีนี้จะอยู่ในขั้นการปฏิวัติสังคมนิยม พวกซ้ายจัดเพื่อมันที่จะทำสงครามจรรยาชนในเมืองทั้งที่สถานการณ์ปฏิวัติอยู่ในขั้นสงครามจรรยาชนในชนบท พวกซ้ายจัดพยายามตีศัตรูทุกตัวและทำลายหลักการการท้าวแนวร่วม รวมทั้งทำลายแนวทางชนชั้นในชนบท ด้วยการเปิดเผยแกนชาวนา เสนอให้ชาวนาจับอาวุธอย่างง่ายๆ เสนอให้นักศึกษาจับอาวุธดำเนินงานยึดอำนาจรัฐในเมืองอย่างโจ่งแจ้ง ซึ่งที่กล่าวมา เป็นการทำให้แกนลับเปิดเผย พวกซ้ายจัดปฏิเสธรัฐสภาโดยเด็ดขาด ปฏิเสธแนวร่วมจากเจ้าหน้าที่รัฐชั้นผู้น้อย สรุปแล้ว พวกซ้ายจัดปฏิเสธแนวร่วมชนชั้นอื่นในเมือง และมุ่งแต่จะใช้ความรุนแรงอย่างเปิดเผยเพียงอย่างเดียว โดยไม่รักษาอำนาจลับที่สร้างไว้ ทั้งนี้ฉันได้แสดงทรรศนะต่องานมวลชนไว้ว่า "แนวทางมวลชนคือแนวทางที่มาจากมวลชนกลับไปสู่มวลชน เริ่มต้นจากความเรียกร้องต้องการของมวลชน ทั้งกลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกลางและรุ่นล้าหลัง" เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะทั้งพวกล้าหลังไม่ได้ เพราะอิทธิพลของพวกล้าหลังมีมากพอในกลุ่มเขาเอง และยังมีอิทธิพลต่อส่วนหนึ่งของพวกกลุ่มกลาง ฉันจึงระบุไว้ว่าผู้ใดที่มองพวกล้าหลังว่าต่ำเกินไปจะผิดพลาดอย่างมาก ดังเช่นพวกซ้ายจัดที่ปล่อยพวกล้าหลัง ผลเสียคือ พวกล้าหลัง

^{๕๔} การต่อสู้สองแนวทาง, หน้า 1-8.

อาจจะไปเข้ากับพวกปฏิภิกิริยา ทำให้มีศัตรูเพิ่มขึ้น^{๕๕}

นอกจากนี้ ผินยังได้ประณามพวกซ้ายจัดที่เสนอให้จับอาวุธ และยึดอำนาจรัฐในเมืองอย่างโจ่งแจ้งว่าเป็นพวกลัทธิวาทโอกาสเอียงซ้าย โดยไม่ได้วิเคราะห์ว่าสถานการณ์ปัจจุบันเป็นสภาพที่ "ยังไม่มีคลื่นสูงของการปฏิวัติ"^{๕๖} การไปเร่งเร้าปลุกระดมนักศึกษาให้ดำเนินการต่อสู้ในแบบรุนแรงจะส่งผลให้สถานการณ์ของขบวนการนักศึกษาที่ก้าวหน้าต้องตกอยู่ในฐานะโดดเดี่ยวเนื่องจากขาดพลังมาสนับสนุน

เมื่อพิจารณาความคิดของนายผินในประเด็นนี้แล้ว จะเห็นว่าผินมีทรรศนะที่คัดค้านการต่อสู้ด้วยความรุนแรง (ในสถานการณ์ที่ไม่อำนวยให้ได้ชัยชนะโดยเด็ดขาด) ซึ่งออกจะมีแนวทางที่ยอมรับทางสันติหรือแนวทางรัฐสภา โดยให้เหตุผลว่าการต่อสู้ทางรัฐสภาเป็นเวทีสำหรับการโฆษณาและการให้การศึกษา แต่เขาก็มิได้เห็นว่าจะยึดเอารัฐสภาเป็นการต่อสู้หลัก เพราะผินเองก็ยังประกาศยึดมั่นในการต่อสู้ในชนบท (ในขณะนั้นปี 2517) แต่เขาวิจารณ์การปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในเมือง ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของเหมาเจ๋อตุง ที่ให้ปฏิบัติลืออย่างรัดกุมและยาวนาน ตรงกันข้ามกลับให้งานในเมืองที่ความรุนแรง อันเป็นการก้าวล้ำหน้าการต่อสู้ในชนบท ซึ่งส่งผลเสียในระยะยาวต่อการทำสงครามประชาชน และส่งผลลบต่อขบวนการนักศึกษา

ความคิดของผิน ต่อปัญหาการปฏิวัติประเทศไทยนั้น ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามห้วงเวลาและสภาพปัจจัยแวดล้อม แม้ในระยะแรกที่อยู่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผิน วิเคราะห์ลักษณะสังคมไทยว่าเป็นกึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา ตามที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของเหมาเจ๋อตุง แต่เมื่อออกจากพรรคมาสู่ระบบสังคมแล้ว ทรรศนะต่อลักษณะสังคมไทยก็เปลี่ยนไป โดยวิเคราะห์ว่าสภาพสังคมปัจจุบันกำลังอยู่ในระยะผ่านเข้าสู่สังคมทุนนิยม แต่ยังคงต้องพึ่งพาทุนนิยมสากลอยู่ ซึ่งแนวทางการปฏิวัติ ยังคงยึดหลัก การปฏิวัติประชาธิปไตย

^{๕๕} อานาจ สุทธิวัฒน์, ปล้นทฤษฎี (พระนคร: สมาพันธ์นิสิตนักศึกษาชาวปักซ์ใต้แห่งประเทศไทย, 2517), หน้า 77-78.

^{๕๖} อานาจ สุทธิวัฒน์, วิพากษ์พาสซี โดลัทธิแก้ไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์ประกายไฟไหม้ลามทุ่ง, 2518), หน้า 1-8.

ประชาธิปไตยเป็นขั้นแรกก่อนที่จะตามด้วยการปฏิวัติสังคมนิยมในขั้นต่อไป ทั้งนี้จากแนวทางการปฏิวัติประชาธิปไตยประชาชนประชาธิปไตย จึงส่งผลต่อความคิดเห็นที่เห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอันเป็นองค์กรหลัก (ในขณะที่เขาอยู่ในพรรค) ที่จะนำการปฏิวัติควรมีสมาชิกพรรคโดยเฉพาะระดับนำเป็นคนลูกไทยมากกว่าลูกจีนซึ่งกุมอำนาจพรรคอยู่ ผินจึงได้เสนอลักษณะประชาธิปไตยภายในพรรคขึ้น เพื่อให้พรรคปรับเปลี่ยนให้ลูกไทยได้มีบทบาทเพิ่มขึ้น ปรากฏว่าข้อเสนอดังกล่าว สร้างความขัดแย้งให้กับสมาชิกในพรรค โดยเฉพาะ ศูนย์การนำที่มีเชื้อจีนไม่พอใจต่อผินผิน นอกจากนี้ การที่ผินเสนอให้พรรคดำเนินการต่อสู้ปฏิวัติสังคมนิยมด้วยแนวสันติหรือแนวรัฐสภา จึงถูกมองว่าเป็นพวกลัทธิแก้ว ทั้งที่ผินเห็นว่า การใช้กำลังสร้างอาวุธในสถานการณ์เช่นนั้นยังไม่อาจทำชัยชนะมาสู่พรรคได้โดยเด็ดขาด
